

ท่าที่ค่อแนวพระราชดำริ
ทางด้านพระพุทธศาสนาที่ทรงนำมาใช้ในการปกครอง

จากการศึกษาถึงพระราชประวัติของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว สภาพทั่วไปในรัชสมัยของพระองค์ และแนวพระราชดำริทางด้านพระพุทธศาสนาที่ทรงนำมาใช้ในการปกครองประเทศใน 3 บทข้างต้นนั้น ก่อให้เกิดพฤติกรรมตอบสนองต่อแนวพระราชดำริดังกล่าว โดยจะแบ่งการศึกษาออกเป็น 3 กลุ่ม คือ พระสงฆ์ หนังสือพิมพ์ และประชาชน

พระสงฆ์

ได้มีพระสงฆ์ทั้งที่สนับสนุนและไม่สนับสนุนแนวพระราชดำริทางด้านพระพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ฝ่ายที่สนับสนุนพระสงฆ์ผู้มีบทบาทอย่างมากในการสนับสนุนแนวพระราชดำริดังกล่าวที่เห็นได้ชัดมี 2 ท่านคือ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส และพระ

---

* สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงเป็นพระราชโอรสองค์ที่ 47 ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และที่ 4 ในเจ้าจอมมารดาแพ พระนามเดิมคือ พระองค์เจ้าชายมุนษยนาคนานพ ประสูติเมื่อวันที่ 12 เมษายน พ.ศ. 2403 ทรงผนวชในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงแปลพระปริยัติธรรม เป็นเปรียญ 5 ประโยค จากนั้นได้ทรงรับการศึกษาเป็นกรมหมื่น วชิรญาณวโรรส ทรงสมณศักดิ์พระราชาคณะ เจ้าคณะรอง พ.ศ. 2424 ต่อมาเลื่อนสมณศักดิ์เสมอสมเด็จพระราชาคณะเจ้าคณะใหญ่ธรรมยุติ แล้วเลื่อนเป็นกรมหลวงฯ ครั้นถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงรับมหาสมณคณาภิเษกเป็นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงสมณศักดิ์ที่สมเด็จพระ-

เมษาดังการ

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส* ภายหลังจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จขึ้นครองราชย์แล้ว ก็ยังคงให้การปกครองคณะสงฆ์เป็นไปตามบทบัญญัติในพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 แต่ในทางปฏิบัติได้มีความแตกต่างไปจากรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงมอบอำนาจการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ทั้งส่วนกลางและหัวเมืองทั่วพระราชอาณาจักรแก่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า ผู้ทรงเป็นพระอุปถัมภ์ของพระองค์ ในลักษณะที่เรียกว่าเกือบจะเป็นสิทธิ์ขาดแต่ผู้เดียว ทำให้กิจการการปกครองคณะสงฆ์เป็นไปอย่างเรียบร้อย และกว้างขวางยิ่งกว่าเดิม** การปกครองคณะสงฆ์สมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในช่วงที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า ทรงบัญชาการคณะสงฆ์นั้น ได้ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ในที่ประชุมมหาเถรสมาคมโดยพระองค์เอง ทรงวินิจฉัยอธิกรณ์โดยใช้คำว่า พระมหาสมณวินิจฉัย แทนคำว่า มหาเถรสมาคมวินิจฉัย ถึงแม้สมเด็จพระมหาสมณเจ้า ทรงเป็นพระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย ดำรงตำแหน่งประมุข

มหาสมณเจ้า เป็นประธานสงฆ์บริษัททั่วพระราชอาณาเขต เมื่อ พ.ศ. 2453 ต่อมาได้ทรงรับสถาปนาเป็นสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เมื่อ พ.ศ. 2464 สิ้นพระชนม์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ 2 สิงหาคม พ.ศ. 2464 คูรายละเอียดพระกรณียกิจจากภาคผนวก.

* ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงดำรงพระอิสริยยศ เป็น สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ในที่นี้จะใช้คำว่า "สมเด็จพระมหาสมณเจ้า".

** ศึกษารายละเอียดจากภาคผนวก สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส.

สูงสุดของสงฆ์ พระองค์ได้ทรงจัดการปกครองคณะสงฆ์ทั้ง 2 ฝ่าย คือ ฝ่าย
ธรรมยุติกนิกาย และฝ่ายมหานิกายอย่างเป็นระเบียบ ดังปรากฏข้อความที่
คณะสงฆ์กล่าวถวายพระพรเนื่องในการฉลองพระชนมายุ 60 พรรษาของ
สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ เมื่อ พ.ศ. 2464 ว่า

...คณะสงฆ์ต่างรู้สึกหน้าที่อันจะพึงทำ คำนึงตามรอยพระบาทมิได้นับ
ทางนิกาย มาเป็นเครื่องห้ามความสามัคคี ข้าพระพุทธเจ้ามาระลึกถึง
การก่อน แต่ 10 พรรษาเศษนี้ได้เห็นความเป็นไปแห่งคณะสงฆ์ในครั้ง
นั้นผิดกันไกล ไม่นับยุคนี้...¹

บทบาทของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ที่เกี่ยวข้องกับประชาชน
จะปรากฏออกมาในรูปของการดำเนินการจัดการศึกษา นับตั้งแต่ในรัชสมัย
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในภาวะที่บ้านเมืองถูกคุกคามจาก
ภายนอกและเกิดความไม่สงบภายในประเทศ พระบาทสมเด็จพระจุลจอม-
เกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเน้นความสำคัญของการศึกษา เพื่อให้ประชาชนมีความรู้
ความเข้าใจ และเป็นการปลูกฝังความจงรักภักดีในองค์พระมหากษัตริย์โดย
ใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการสร้างชาติที่น่าสมัย โดยผ่านองค์การสงฆ์²
สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ได้ทรงมีบทบาทสำคัญในการสนองนโยบายของรัฐ
ในการช่วยชักจูงจิตใจให้คนไทยทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาคเกิดความ
จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ โดยสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ทรงมีแนวความคิด
ต่อต้านจักรวรรดินิยมตะวันตก และสร้างชาติโดยมีการพัฒนาทางความคิด
ในเรื่องชาตินิยมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่ง
พระสงฆ์จะเป็นผู้สื่อความคิดสมัยใหม่ในการสร้างความยอมรับ

¹ประวัติการปกครองคณะสงฆ์ไทย และลักษณะการปกครองของ
คณะสงฆ์ไทยโดยสังเขป (กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2521), หน้า 61-62.
61-62. ²พาสณา กิจถาวร, "บทบาทของคณะสงฆ์ในเรื่องการศึกษาในสมัยรัชกาล
ที่ 5" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517), หน้า 105.

ในองค์พระมหากษัตริย์ให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชน โดยอิงอยู่บนหลักธรรมแห่งพระพุทธศาสนา¹

สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ทรงดำรงตำแหน่งเป็นประมุขสูงสุดของฝ่ายศาสนจักร ทุกครั้งที่ทรงออกตรวจการคณะสงฆ์ ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค พระองค์จะทรงสั่งสอนศีลธรรมประชาชนด้วยในการจัดอบรมสั่งสอนประชาชนให้มีความรู้ ความเข้าใจในพระพุทธศาสนาได้ทรงจัดให้มีพระธรรมเทศนาที่วัดในวันพระ และจัดพิมพ์หนังสือธรรมะ แสวงคำสั่งสอน สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ยังสามารถช่วยปลุกฝังความคิดในเรื่องหลักศีลธรรม ธรรมสำหรับสังคมที่เป็นระเบียบจะต้องยึดถือ เช่น หลักการเป็นพลเมืองดี ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ หลักธรรมในเรื่องความสามัคคีระหว่างคนในชาติ² ในประเด็นนี้รัฐจะได้รับประโยชน์โดยอาศัยองค์การสงฆ์ซึ่งเป็นผู้นำทางด้านจิตใจของประชาชน สั่งสอนควบคุมประชาชน ให้อยู่ในกรอบคุณธรรม อยู่ในระเบียบของสังคม ไม่ก่อความวุ่นวาย ต่อต้านผู้ปกครอง เกิดความสงบเรียบร้อย เป็นการสร้างเอกภาพให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชนในระดับต่าง ๆ

สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ทรงสืบเชื้อสายจากพระราชาวงศ์ ทรงเป็นพระราชโอรสของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ย่อมจะทรงมีโลกทัศน์ในแควดวงของสถาบันพระมหากษัตริย์ และทรงมีแนวความคิดเชื่อมั่นถึงความจำเป็นที่ต้องมีพระมหากษัตริย์และจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์พร้อมกับทรงเห็นสมควรที่จะพยายามสนับสนุนประชาชนให้ยอมรับในพระบรมราชโองบายของพระมหากษัตริย์³ สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ทรงมีความสัมพันธ์

¹ พาสณา กิจถาวร, "บทบาทของคณะสงฆ์ในเรื่องการศึกษาในรัชกาลที่ 5...", หน้า 105.

² สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, เทศนามงคล-วิเสสสภา พิมพ์ครั้งที่ 2 (พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2497), หน้า 148.

³ Walter F. Vella, Chaiyo King Vajiravudh and development of Thai Nationalism..., p. 224.

กับพระมหากษัตริย์อย่างใกล้ชิด ได้ทรงเป็นพระอุปัชฌาย์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และเมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จขึ้นครองราชสมบัติ สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ทรงแต่งทศพิชราชธรรม ถวายเพื่อสนับสนุนในความเป็นธรรมราชาของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว นอกจากนั้นได้ทรงช่วยสนับสนุนแนวพระราชดำริในการดำเนินกร ปกครองประเทศของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้มีความถูกต้องและมีน้ำหนักน่าเชื่อถือ เป็นที่ยอมรับในหมู่ประชาชนมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพราะ สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ทรงมีพระคำริว่า "อันการศึกษาต้องเป็นไปกลมกลืนกับอาณาจักร ไม่เช่นนั้นย่อมเป็นไปไม่สะดวกทั้ง 2 ฝ่าย"¹

งานพระนิพนธ์ที่สำคัญของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ซึ่งได้ช่วยสนับสนุนพระบรมราชาบายและพระราชจริยวัตรของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และเชิดชูเฉลิมพระเกียรติในการที่ได้ทรงประกอบพระราชกรณียกิจ อันอำนวยผลประโยชน์ต่อประเทศชาติ คือพระธรรมเทศนามงคลวิเสสสภา² ซึ่งทรงพระนิพนธ์ถวายเนื่องในวันคล้ายวันเฉลิมพระชนมพรรษาเทศนามงคลวิเสสสภา เป็นเทศนาพิเศษ ซึ่งพรรณนาพระราชจริยวัตรของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นธรรมเนียมนิยมตั้งแต่อดีตกาลแล้วที่พระสงฆ์ชั้นผู้ใหญ่จะเทศนามงคลวิเสสสภาถวายพระมหากษัตริย์เนื่องในวันเฉลิมพระชนม-

¹สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, มหาสมณสาส์น (พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2514), หน้า 40.

²สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เทศนามงคลวิเสสสภา..., หน้า 1-17.

พรรษา* เทศนามงคลวิเสสสถาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า-
เจ้าอยู่หัว แบ่งเป็น 2 ช่วง คือ

1. เทศนามงคลวิเสสสถา โดยสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ตั้งแต่
พ.ศ. 2453-2463 รวม 11 ปี

2. เทศนามงคลวิเสสสถา โดยสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์
(เจริญ ญาณวโร) ตั้งแต่ พ.ศ. 2464-2467 รวม 3 ปี

เนื้อหาของเทศนามงคลวิเสสสถาทุกเทศนาจะแบ่งเป็น 3 ตอน
คือตอนที่ 1 และตอนที่ 2 จะกล่าวถึง หัวข้อธรรมะ ตอนที่ 3 กล่าวถึงรัฐา
ภิบาลนโยบาย สนับสนุนพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า-
เจ้าอยู่หัว ดังเช่น

ปี พ.ศ. 2459 เนื้อหาของพระธรรมเทศนามีตามลำดับดังนี้

1. อาชชวะ คือ ความเป็นผู้ตรง
2. ยาจโยค คือ ความเป็นผู้ควรเป็นที่ขอ
3. รัฐาภิบาลนโยบาย คือ การให้อารักขาในทางศาสนา

ปี พ.ศ. 2460 เนื้อหาของพระธรรมเทศนามีตามลำดับดังนี้

1. ปฏิรูปเทสวาสะ คือ การอยู่ในดินอันสมควร
2. ปฏิรูปการिता คือ ความเป็นผู้ทำสมควร

---

* พระสงฆ์ชั้นผู้ใหญ่จะเทศนามงคลวิเสสสถาเพื่อเชิดชูเฉลิมพระ-
เกียรติพระมหากษัตริราชในแต่ละปีว่าทรงประกอบพระราชกรณียกิจอันอำนวย
คุณประโยชน์แก่ประเทศชาติ เป็นผลให้พระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชปิติและ
สนับสนุนให้พระมหากษัตริย์ทรงบำเพ็ญพระราชจริยาวัตร ทรงไว้ซึ่งคุณธรรมตาม
ครรลองของพระพุทธศาสนาต่อไป และเมื่อพระมหากษัตริย์ทรงสดับพระคุณสมบัติ
หรือคุณธรรมใดที่ยังบกพร่องก็จะสามารถเพิ่มพูนส่วนที่ได้นำเพ็ญมาแล้วให้เป็นไป
ตามราชธรรม.

3. รัฐบาลนโยบาย ว่าด้วยการปราบปราม ประทศสงคราม
การเลิกล้ม เป็นต้น

ปี พ.ศ. 2464 เนื้อความของพระบรมเทศนามีตามลำดับดังนี้

1. กาสัญญา คือ การรู้จักกาลเวลาอันสมควร
2. อรรถจริยา คือ การประพฤติตนเป็นประโยชน์
3. รัฐบาลนโยบาย ว่าด้วยการบำรุงการศึกษา กสิกรรม
พาณิชย์กรรม การคมนาคม การสร้าง
ทางรถไฟ สายโทรเลข เป็นต้น

จากตัวอย่างเทศนามงคลวิเสสสถานที่ยกมานี้ โดยเฉพาะในหัวข้อ
รัฐบาลนโยบายแสดงให้เห็นว่า สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ได้ทรงสนับสนุน
แนวพระราชดำริและทรงกระตุ้นให้ประชาชนตระหนักถึงคุณประโยชน์ของ
พระราชกรณียกิจต่าง ๆ ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ได้ทรงยกย่องพระบาทสมเด็จพระมงกุฎ-
เกล้าเจ้าอยู่หัวในเรื่องบารมีว่า

...สมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงอดุลยคุณภวภูณินหารได้
บำเพ็ญพระบารมี อบรมพระราชกุศลสมภารมาแต่ในปางก่อน... การรับ
ภาระครองแผ่นดินเป็นที่รมเย็นของประชาชน เป็นอุบายบำเพ็ญพระราช
กุศลสืบสร้างพระบารมี แม่สมเด็จพระชินสีห์เมื่อครั้งยังเสวยพระชาติ
เป็นพระโพธิสัตว์ อุบัติ ณ ภูพนั้น ๆ บางคาบก็บำเพ็ญพระโพธิสมภารใน
ทางเป็นพระราชาปกครองประชาชน บางก็มี¹

การที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ทรงเปรียบเทียบการเป็นพระมหากษัตริย์
ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ว่าเป็นพระบารมีอย่างหนึ่งเช่น
เดียวกับสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก่อนเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์ เป็น

¹สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, เทศนามงคล-
วิเสสสภา..., หน้า 15.

การช่วยย้าความชอบธรรมในการดำรงฐานะพระมหากษัตริย์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว อันนำมาซึ่งความควรแก่การยกย่องและยอมรับสำหรับ พุทธศาสนิกชนชาวไทย และเพื่อเป็นการเพิ่มพูนพระเกียรติยศของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ได้ทรงยกย่องพระราช- จริยาวัตรส่วนพระองค์ว่าทรงมีพระมรรยาทเสด็จม พระอริยาศยกอบปรัก้วยความ ซื่อตรงและอ่อนโยน ทรงพระเมตตาโอบอ้อมอารี สงเคราะห์มหาชนทั่วไป¹ และทรงยกย่องพระราชจริยาวัตรเนื่องด้วยพระพุทธานุภาพว่า

... สมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงตั้งอยู่ในสัทธาสัมปทา ทรง มีนอยู่ในพระพุทธานุภาพและสัมมาปฏิบัติ ทรงตั้งอยู่ในที่เป็นพุทธานุภาพสัมปทา ทรงทำนุบำรุงพระพุทธานุภาพ โดยเฉพาะในหน้าที่สมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน เป็นตลอดถึงพระราชฤทธิ พระราชกุศลที่ใดทรงบำเพ็ญถวายกำลังพระราช- ศรัทธา อันปรากฏเมื่อครั้งยังทรงดำรงพระราชอิสริยยศเป็นสมเด็จพระ- ยูวราช ได้ทรงอุปสมบทเป็นพระภิกษุบำเพ็ญสมณปฏิบัติเป็นอุปนิสัย เมื่อเสด็จ เถลิงถวัลยราชสมบัติแล้วได้ทรงเป็นกำลังอุดหนุนคณะสงฆ์ ให้จัดการปก- ครองและการเล่าเรียนโดยสะดวก ยิ่งความรุกรามปฏิบัติของพระสงฆ์ให้ เจริญขึ้น ส่วนพระองค์เองก็ได้ชักจูงมหาชนให้ปลุกศรัทธาในพระพุทธานุภาพ ด้วยพระราชทานพระบรมราโชวาทเนื่อง ๆ มา²

พระหัตถ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ที่มีต่อการที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงแสดงพระบรมราโชวาทในรูปแบบของพระธรรม- เทศนา ทั้งที่ปรากฏในเทศนาเสื่อป่าและพระธรรมเทศนาที่พระราชทานในงาน ศราคาราพรตเทศนาต่าง ๆ โดยใช้พระนามแฝงว่า พระรามราชมนู นั้น สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ทรงกล่าวสรรเสริญว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้า- อยู่หัว ทรงมีพระปรีชาสามารถในการเทศนา สามารถชี้ทางให้พสกนิกรในทางที่ ถูกที่ควร มีความนับถือ ศรัทธามั่นคงในพระพุทธานุภาพ เปรียบเสมือน "สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงสามารถแผ่พระพุทธานุภาพให้แพร่หลาย

¹ สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, เทศนามงคล- วิเสสภคา..., หน้า 13.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 51.

ยังพุทธบริษัทสี่เหล่า ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ให้รู้ทั่วถึงธรรม"¹ ใน
พระธรรมเทศนามงคลวิเสสภณนี้ สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ได้ทรงมีพระ-
โอวาทแก่พุทธศาสนิกชนให้ยึดมั่นอยู่ในคุณธรรมโดยยกข้ออุปมาว่า

... สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ยังทรงเคารพพระธรรมเป็นใหญ่
สมเด็จพระเจ้าจักรพรรดิ พระมหากษัตริย์ก็ทรงเคารพมันในทศพิช-
ราชธรรมและจักรวรรดิวัตร คังนั้นพุทธศาสนิกชนจึงควรเคารพและยึดมั่น
ในพระธรรม...²

ในการจัดตั้งกองเสือป่านั้น สมเด็จพระสมณเจ้าฯ ได้ทรงสนับสนุน
โดยทรงเห็นว่าเป็นการนำมาซึ่งความสามัคคีของคนในชาติ ปรากฏในเนื้อความ
ของพระธรรมเทศนาว่า "สมเด็จพระเจ้า เจ้า ทรงพระดำเนินในพระราชปฏิปทาอัน
จะชักจูงพระราชวงศานุวงศ์และข้าราชการตลอดถึงสามัญชนให้สามัคคีโดย
อเนกนัย ทรงตั้งกองเสือป่าขึ้นเพื่อจะนำสมาชิกให้รู้จักรักกันฉันญาติ"³

ในเรื่องการซ้อมรบเสือป่า สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ได้ทรงให้
เหตุผลสนับสนุนพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า

... อันการสงครามย่อมเกิดขึ้นโดยฉุฉุนและจะเอาชัยเพราะมีพลและ
สัตว์อาวุธยุทธภัณฑ์มากกว่าอย่างเดียวหาได้ไม่ ทองอาศัยสติปัญญาฉลาดหาญ
ชำนาญว่องไวพร้อมอยู่ในบังคับบัญชา... การสงครามจึงต้องตระ-
เตรียมไวพร้อมแมในเวลาวางศึก...⁴

กับทั้งได้ทรงนำไปเปรียบว่าแม่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเอง ทรงยกความ
ตระเตรียมพร้อมของเมืองที่ไม่ประมาทโดยประธานพระบรมพุทธโฆวาทไว้ว่า

¹ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, เทศนามงคล-
วิเสสภณ..., หน้า 53.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 26.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 27.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 28-29.

นคร ยถา ปจฺวณฺทํ กุคฺคํ สมนฺตรพาทิรํ

"เมืองอันตั้งอยู่ตามชายแดนซึ่งเรียกว่า บัจจันตะ เขาระวังทั้ง
ภายในและภายนอก"¹

นอกจากนี้ สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ทรงยกย่องพระราชกรณียกิจ
ในการเตรียมพร้อมรับสถานการณ์ด้านการทำสงครามของพระบาทสมเด็จพระ
พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เช่น การบำรุงทหารบก ทหารเรือ การตั้งกองเสือ-
ป่า และการจัดให้นักเรียนเป็นลูกเสือ ดังกล่าวมาแล้วในบทที่ 3 จนกระทั่ง
ได้ทรงรับยศทหารเป็นนายพลเอก จากประเทศฝ่ายสัมพันธมิตร นับเป็นพระ-
ราชเกียรติยศและนำมาซึ่งชื่อเสียงของกองทัพบกไทย เพราะยังไม่มีพระมหา-
กษัตริย์ในดินแดนตะวันออกที่ได้รับพระเกียรติยศเท่า² ทั้งนี้โดยทรงเปรียบกับ
พุทธภาษิตว่า

ทฺูเร สนฺโต ปกาเสนติ   หิมวณฺโต ปพฺพโต
อสนฺเตกฺขุถ น ทิสฺสุสนฺติ   รตฺตํ ชิตฺตํ ยถา สรา

แปลว่า

"สัตว์บุรุษย่อมปรากฏได้ในที่ไกลๆ เขาหิมพานต์
อสัตว์บุรุษอยู่ในที่นี้ก็ไม่ใครเห็น เหมือนลูกศรที่ยิงไปในราตรี"³

นอกจากนี้เมื่อกลับไปพิจารณาพระธรรมเทศนามงคลวิเสสภคา ใน
พ.ศ. 2460 จะเห็นได้ว่ามีเนื้อความที่สอดคล้องกับแนวพระราชดำริในการ
ประกาศสงครามของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นช่วง
เวลาเดียวกัน ดังได้กล่าวมาแล้วว่าหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 1 เกิดขึ้นใน

¹ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, เทศนามงคล-
วิเสสภคา..., หน้า 71.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 72.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 231.

พ.ศ. 2457 ในช่วงแรกพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงประกาศว่าไทยจะรักษาความเป็นกลางสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ก็ทรงเห็นด้วยกับการประกาศความเป็นกลางโดยทรงยกย่องว่าทรงประพฤติธรรมซึ่งเป็นกิจของผู้ที่นับถือพุทธศาสนา ทรงสนับสนุนด้วยการยกสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นแบบอย่าง ได้ทรงกล่าวถึงเรื่องราวพระพุทธรูปประวัติครั้งวิทูรณะโกศล ทำสงครามกับพวกศากยะ พระประยูรญาติและครั้งพระเจ้าอชาศัตศัตรูแห่งแคว้นมคธทำสงครามกับพระเจ้าลิจนวีแห่งแคว้นวัชชี ตอนแรกสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงหาอุบายเพื่อระงับ ครั้นไม่สามารถห้ามสงครามได้ จึงทรงตั้งอยู่ในอุเบกขาวางพระองค์เป็นกลางในระหว่างพระประยูรญาติทั้ง 2 ฝ่าย นับเป็นรัฐาภิบาลนโยบายซึ่งสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ทรงเห็นว่าถูกต้อง คั้งนั้นจึงทรงเห็นด้วยกับพระบรมราชาโบายของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่เป็นเช่นเดียวกัน

ครั้นต่อมาใน พ.ศ. 2460 เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงยกเลิกความเป็นกลาง ประกาศสงครามกับฝ่ายเยอรมัน สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ก็ทรงสนับสนุนว่าเป็นไปเพื่อที่จะทรงอุปถัมภ์ธรรมในระหว่างมิตร สมกับพุทธภาษิตของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่า

องค์ ธนัญชวตญจาปี สพุพ อปเปว ชเต ชมมมนุสุ สรณโถ
เมื่อระลึกถึงธรรม ถึงคราวเข้า ทรัพย อวิยะ แมชีวิตก็ควรเสีย
สละทั้งนั้น¹

พุทธภาษิตบทนี้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เคยทรงยกขึ้นมาในพระราชนิพนธ์ธรรมะกามะตา สนับสนุนให้ประชาชนโดยเฉพาะบรรดาทหารที่เข้าร่วมรบ ขอให้ยอมเสียสละเพื่อรักษาธรรมะความถูกต้องไว้

สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ทรงช่วยสนับสนุนการประกาศสงครามกับเยอรมนี โดยทรงอธิบายถึงสาเหตุในการที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

¹สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, เทศนามงคล-วิเสสกา..., หน้า 96.

ทรงประกาศสงครามเข้าร่วมฝ่ายสัมพันธมิตร เป็นการย้ำถึงความถูกต้องของ
แนวพระราชดำริและพระบรมราโชบายนี้ ได้ทรงอธิบายให้ประชาชนเข้าใจ
เสมือนหนึ่งพระองค์เป็นผู้แทนของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า

... สมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารเจ้า... เมื่อเกิดมหาสงครามขึ้นใน
ยุโรปคราวนี้ ในตอนแรกทรงมีชัยลี้ภัยรักษาความเป็นกลางอยู่จนกระทั่ง
ครั้นเมื่อการสงครามไม่เป็นไปตามธรรมเนียมแห่งการยุทธ ฝ่ายอำนาจ
กลางแห่งยุโรปทำศึกโดยอธรรม ธรรมะจักตกต่ำลง ชาติทั้งหลายจัก
สูญเสียสิทธิเสรีภาพและสุขภาพ ทรงพระดำริหาเป็นเวลาที่จะต้องช่วย
ป้องกันธรรมะไว้ ไต่ทรงคิดไม่ตรีกับเยอรมนีและออสเตรีย ฮังการีเสีย
... ในที่สุดฝ่ายสัมพันธมิตรมีชัยป้องกันธรรมะไว้ได้ การที่ทรงรักษามิตรธรรม
ทั้งในคราวสงบทั้งในคราวสงครามยังยืนมา นับว่าเป็นมงคลวิเศษประดม...¹

จะเห็นได้ว่า สมเด็จพระมหาสมณเจ้า ทรงสนับสนุนว่า การประกาศ
สงครามของไทยครั้งนี้ เป็นไปเพื่อการรักษาธรรมะไม่ให้ตกต่ำ โดยประมาณ
ฝ่ายเยอรมนีว่าเป็นฝ่ายอธรรม พระธรรมเทศนามงคลวิเสสสถาในปี พ.ศ.
2460 นี้คั้งที่ได้กล่าวมาแล้ว นับเป็นการสนับสนุนแนวพระราชดำริเป็นอย่างดี
มาก พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงแปลเป็นฉบับภาษาอังกฤษ
พระราชทานให้แก่รัฐบาลพม่าตามคำขอของ เซอร์ มาร์คอร์ต บัตเตอร์
(Sir Marcourt Butter) ผู้แทนอังกฤษที่พม่า ทั้งนี้เพื่อเป็นประโยชน์ใน
การย้ำถึงความชอบธรรมของฝ่ายสัมพันธมิตรในการทำสงครามเพื่อปกป้อง
รักษาธรรมะครั้งนี้ และเป็นประโยชน์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ปรากฏ
แก่บรรดาชาติต่าง ๆ

¹ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, เทศนามงคล-
วิเสสสถา..., หน้า 116-117.

² หอวชิราวุธานุสรณ์ แห่งที่ ว.02354/ป.3 A Special Allocation
by the Holiness Prince Vajiranana, the Supreme Patriarch of
the Kingdom of Siam.

นอกจากนั้น สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ทรงไต่ยกเหตุการณ์ในธรรม-
ชาดก เอกาทสวิบาตขึ้นมา เป็นตัวอย่าง การต่อสู้ระหว่างฝ่ายธรรมะและ
ฝ่ายอธรรม ซึ่งในที่สุด ฝ่ายธรรมะก็เป็นฝ่ายชนะ เป็นการช่วยสร้าง ความ
มั่นใจให้กับประชาชนชาวไทยในการที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงประกาศสงครามกับเยอรมนี

สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ทรงโจมตีเยอรมนีว่าเป็นชาติที่ไม่รักษา
สัตย์จะ ดังข้อความว่า

...ชาติเยอรมันได้เข้ากันกับชาติอื่น ทำสัญญาเพื่อรักษาชาติเบลเยียม
ให้ตั้งเป็นเอกราช จักนับถือสิทธิของชาตินั้น ครั้นประกาศสงครามครา
นี้ขึ้นแล้ว ปรารถนาจะตีประเทศฝรั่งเศส ปฏิเสธสัญญาอันเสียว่าเป็นแต่
เพียงขึ้นกระดาษยาตราทัพผ่านเบลเยียมเข้าไป ที่อังกฤษนิ่งอยู่ไม่ได้
ของเขาทำสงครามควย เพื่อช่วยป้องกันเบลเยียมตามสัญญา เยอรมนี
ยอมเสียชื่อเสียง ถูกติฉินนินทาเพราะไม่คงในความสัตย์¹

พระองค์ได้ทรงยกพุทธศาสนมิตขึ้นมาโจมตี การไม่รักษาสัตย์จะของฝ่าย
เยอรมันว่า

"เอกธมฺมมตีตฺตสฺส มุสาวาทิสฺสั ชนฺตุโน

วิตฺติณฺณปรโลกสฺส นตฺถิ ปาปํ อการิยํ

"คนผู้ล่วงเลี้ยวซึ่งธรรมอันหนึ่ง มักกล่าวมุสา ข้ามปรโลกเสียแล้ว

คือไม่กลัวภัยในปรโลก ไม่พึงทำบาปเป็นไม่มี"²

สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ทรงกล่าวต่อไปว่า ฝ่ายเยอรมันเสียสัตย์
อย่างหนึ่งแล้ว ย่อมเสียสัตย์อย่างอื่นอีกต่อไป คือเป็นการละเมิดธรรมและทำ
ทารุณกรรมต่าง ๆ ในที่สุดย่อมต้องได้รับผลของกรรมและต้องประสบความหายนะ

¹สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, เทศนามงคล-
วิเสสภคา..., หน้า 119.

²เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

ในที่สุด¹

สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ทรงกล่าวต่อไปว่า

...ฝ่ายเยอรมันเสียสัจอย่างหนึ่งแล้ว ย่อมเสียสัจอย่างอื่นต่อไป ถือเป็นการละเมิดธรรม และทำทารุณกรรมต่าง ๆ ในที่สุดย่อมต้องได้รับผลของกรรม และต้องประสบความหายนะในที่สุด...²

เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 1 ยุติลงโดยเยอรมนีซึ่งตั้งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ทรงถือว่าเป็นฝ่ายอธรรม เป็นฝ่ายแพ่งสงครามต่อฝ่ายสัมพันธมิตรในที่สุด ก็เท่ากับเป็นการยืนยันว่าแนวความคิดดังกล่าวนั้นถูกต้อง ปรากฏว่าหลังจากนั้นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงสร้างเครื่องราชอิสริยาภรณ์ไว้สำหรับพระราชทานเป็นบำเหน็จแก่เหล่าทหารผู้มีความดีความชอบในราชการ

สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ได้ทรงยกพระราชกรณียกิจนี้ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เปรียบกับเหตุการณ์สมัยพุทธกาลว่า "พระมหากัสสปมหาเถระเมื่อได้รับพระราชทานสังฆาฏิทรงของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระมหากัสสปเถระได้ระลึกถึงเตือนใจท่านอยู่เสมอให้ชวนชาวทำสังคายนาพระวินัย³ เป็นการช่วยเตือนใจให้บรรดาทหารที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์นั้นตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ในกิจการบ้านเมืองต่อไป เช่นเดียวกับพระมหากัสสปมหาเถระที่ได้ทรงตั้งใจทำกิจในค้ำพระพุทธรูปศาสนาโดยสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ได้ทรงเปรียบ "สังฆาฏิทรง ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า⁴ กับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

¹สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, เทศนามงคล-วิเสสกถา..., หน้า 120.

²เรื่องเดียวกัน, หน้า 124.

³หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ร.6/1 น.20.14/14 พระธรรมเทศนาปรารภความเสียชีวิตรของทหารในสงคราม.

⁴เรื่องเดียวกัน.

นอกจากนั้นสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ได้ทรงมีพระบรมเทศนาปรารภ การเสียชีวิตของทหารอาสาในราชการสงคราม โดยทรงเทศนาให้ประชาชนคำนึง ถึงประโยชน์ของชาติเป็นสำคัญโดยยึดถือธรรมะเป็นหลัก เพราะบุคคลปราศจาก ธรรมแล้วแม้ชาติก็อาจสาบสูญหรือร่วงโรยลงไป นับว่ามีเนื้อความสอดคล้องกับ พระราชดำรัสต้อนรับทหารอาสาจากสงครามโลกครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 21 มิถุนายน พ.ศ. 2462 ว่า "เจ้าทั้งหลายได้ยอมสละทุกอย่าง สละทั้งบ้านเรือน เคหะสถานและทรัพย์สินเท่าที่มี สละทั้งส่วนแห่งกายทุกส่วน แม้ชาติก็ยอมสละให้ เพื่ออะไร? เพื่อสนับสนุนธรรมะซึ่งทำให้ชาติเราเป็นชาติอยู่จนเดี๋ยวนี้"¹

สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ทรงกล่าวถึงประโยชน์ของการมีพระประมุข ของประเทศเป็นผู้ทรงธรรมว่า "ถ้าพระราชาตั้งอยู่ในธรรม แวันแคว้นทั้งปวง ย่อมอยู่เป็นสุข"² พร้อมทั้งทรงยกย่องพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ว่าทรงเป็นผู้สนใจในธรรม ยึดถือธรรมเป็นหลัก พร้อมทั้งทรงชักนำราชบริพาร และพสกนิกรน้อมนำไปในทางธรรม ก่อให้เกิดประโยชน์ความเป็นระเบียบแก่ ข้าราชการและประชาชน ก่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองแก่พระราชอาณาจักร พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นพุทธศาสนูปถัมภก ทรงสั่งสอน พระศาสนาแก่ประชาชนทุกระดับ จัดการปกครอง บำรุงการศึกษา บำรุงพระ- ธรรมวินัย ทรงชักนำประชาชนให้เกิดความนิยมมั่นคงในพระพุทธศาสนายิ่งขึ้น³

¹ พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว อ้างใน ไสว วัฒนเศรษฐ์, วาทพระมงกุฎ..., หน้า 117.

² สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, เทศนามงคล- วิเสสกถา..., หน้า 65.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 67.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า ไททรงกล่าวว่าสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงสั่งสอนพระธรรมแก่พุทธศาสนิกชน ทรงตั้งพระพุทธรูปปฏิมากรรมไม่ให้พระภิกษุสงฆ์ ประพฤติผิดและวางโทษปรับอาบัติผู้ละเมิด และประธานพุทธาณุญาตแก่พระภิกษุสงฆ์ มีอำนาจสอนและทำกิจพระพุทธรศาสนา พระพุทธจริยาวัตร เช่นนี้เปรียบเสมือนพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นพุทธศาสนูปถัมภก

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า ทรงสนับสนุนพระบรมราโชบายในคำที่ ทรงนำพระพุทธรศาสนาใช้ในการปกครองของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยส่วนมากแล้วจะทรงอ้างถึงสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าหรือเรื่องราวในสมัยพุทธกาล ทั้งนี้เพราะสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเป็นพระศาสดาผู้เป็นที่เคารพสูงสุดของพุทธศาสนิกชน การอ้างถึงพระพุทธองค์โดยเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทั้งพระราชจริยาวัตร และพระราชดำริ โดยเฉพาะพระบรมราโชวาทที่สอดคล้องกับพุทธโอวาทอันเป็นสัจธรรมแล้ว พระบรมราโชวาทนั้นย่อมถูกต้อง เป็นความจริงคงเป็นที่ยอมรับของประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่

เพื่อเป็นการสนับสนุนพระราชดำริที่จะสร้างคุณธรรมโดยให้ประชาชนแต่ละระดับได้ตระหนักและปฏิบัติตามหน้าที่ของตน สมเด็จพระมหาสมณเจ้า ไททรงสั่งสอนประชาชนทั่วไปในเรื่องของหน้าที่ว่า

...เราทั้งหลายรวบรวมกันตั้งอยู่ได้เป็นอาณาจักรอย่างนี้ เพราะมี พระราชาปกครองและทางคนต่างทำหน้าที่ของตน เหมือนร่างกาย มีอวัยวะต่าง ๆ ทำหน้าที่ระนองควยคีรณะคังกลาวแล้ว...¹

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า ทรงสั่งสอนบุคคลให้รู้จักหน้าที่ของตนเอง ผู้ที่เป็นผู้ใหญ่ ผู้บังคับบัญชาที่จำเป็นต้องประพฤติดนให้เหมาะสม มีความเมตตา

¹สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, ธรรมคดี (พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2514), หน้า 298.

กรุณาต่อผู้น้อย ผู้ที่เป็นผู้น้อยหรือผู้อยู่ใต้งับบัญชาก็ต้องมีความอ่อนน้อม เชื่อฟัง คำสั่ง มีความซื่อสัตย์สุจริตในงานที่ได้รับมอบหมาย

สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ยังทรงมีบทบาทช่วยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในการจัดการศึกษาหัวเมือง มีพระสงฆ์เป็นผู้อำนวยการ ความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการดำเนินงานของคณะสงฆ์และความยึดมั่นในพระพุทธศาสนาของประชาชน ซึ่งถ้าที่ใดบกพร่องพระสงฆ์จะเป็นผู้ช่วยอบรม สั่งสอนประชาชนให้ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมและยึดมั่นอยู่ในศีลธรรม สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ทรงวางหลักการสอนศาสนาของพระภิกษุสงฆ์ไว้ว่า "การสอนศาสนาต้องให้ประโยชน์แก่บ้านเมืองด้วย และเจ้าคณะทั้งหลายรับจะแนะนำให้พวกเขาเข้าใจก่อน นี่ก็ถูกทางอันผู้จะสอนผู้อื่น ต้องเข้าใจในข้อที่ตนจะสอนนั่นคือก่อน"¹

ตัวอย่างในการให้คณะสงฆ์จัดการศึกษาและได้มีการรายงานผลให้ สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงทราบคือ การรายงานของพระอมรโมลี ผู้อำนวยการศึกษาราชบุรี รายงานว่า "อุปัชฌาย์ในเมืองราชบุรี และเพชรบุรีอยู่ข้างมีมากแต่การให้อุปสมบทกุลบุตรยังทำเรียบร้อยทุกเมื่อ"² พระอมรโมลีได้รายงานถึงความเป็นอยู่ของราษฎร การบำรุงพระพุทธศาสนาของประชาชนในท้องถิ่นอันเป็นประโยชน์ต่อทางราชการเพราะเมื่อเกิดปัญหาใด ๆ ขึ้นก็สามารถจะทราบและแก้ไขได้อย่างทันที่ ดังนั้น การทำงานของพระสงฆ์ ตามหัวเมืองก็เปรียบเสมือนเป็นตัวแทนต่างประเทศ-พระกรรณของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังที่พระอมรโมลีได้

¹ สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, "พระมหาสมณศาสน์ถึงพระราชาคณะผู้รั้งตำแหน่งเจ้าคณะมณฑลร้อยเอ็ด ฉบับที่ 160/326 ลงวันที่ 29 มกราคม 2456" มหาสมณานุกรม (พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2514), หน้า 53.

² เรื่องเดียวกัน.

รายงานถึงความศรัทธาในพระพุทธศาสนาของประชาชนในเขตภาคกลางว่า "ชาวบ้านที่ช่วยบำรุงวัดในเมืองราชบุรีมีผู้เชื่อเพื่อต่อวัดน้อย มักนับถือเฉพาะบุคคลโดยมาก แต่ในเมืองกาญจนบุรี เมืองสมุทรสงคราม เมืองเพชรบุรี 3 เมืองนี้ มีความเชื่อเพื่อทำนุบำรุงวัดพอสมควร"¹

นอกจากนั้น พระอมรโมลียังได้รายงานถึงปัญหาของการนับถือพระพุทธศาสนาของประชาชนและวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์ที่จังหวัดกาญจนบุรีไว้ว่า "ชาวบ้านที่นี่เป็นคนยินดี การถือศีลฟังธรรมมีน้อยตัว ชอบแต่บริจาคทานช่วยการเรียไร ทำบุญเป็นครั้งคราว พระสงฆ์อื่น ๆ นอกจากเจ้าอาวาส สุกแล้วมีแต่เอาใจใส่การก่อสร้างอย่างเคียวหาได้เอาใจใส่ในการสั่งสอนเด็กวัดและชาวบ้านไม่"²

นอกจากสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ แล้ว ยังมีพระภิกษุอื่นที่ได้กล่าวยกย่องพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในการทรงเป็นศาสนูปถัมภก เช่นบทความเจริญของศาสนา³ เขียนโดยพระธรรมวโรคม ได้ยกตัวอย่างประเทศอินเดียและลังกาว่าเคยรุ่งเรืองทางพระพุทธศาสนา แต่เนื่องจากขาดผู้อุปถัมภ์ศาสนาพุทธจึงเสื่อม ต่างกับประเทศไทยซึ่งมีพระมหากษัตริย์รวมถึงพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงทะนุบำรุงทางด้านพระพุทธศาสนา จนทำให้พระพุทธศาสนาเจริญและมีมั่นคงอยู่ได้

¹พระราชหัตถเลขาทรงสั่งราชการในรัชกาลที่ 5 และ 6 กับเรื่องประกอบ (ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทานเป็นที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส 17 มีนาคม 2507), หน้า 75.

²เรื่องเดียวกัน, หน้า 76.

³พระธรรมวโรคม, "ความเจริญของศาสนา" คุณิตสมิต เล่ม 6 ฉบับเดือนมกราคม, กุมภาพันธ์, มีนาคม, 2462, หน้า 25-26.

พระเมฆาสังกาเถระ พระชาวลังกาไคสร เสริญพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นภาษามคธ และสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสทรงแปลเป็นภาษาไทย¹ โดยทรงยกย่องพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า ทรงเป็นธรรมราชา ทรงมีพระราชจริยาวัตร ทรงเคารพศรัทธาในสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงยึดถือคุณธรรมเป็นหลัก ในการปกครองประเทศ

ฝ่ายที่ไม่สนับสนุน

แม้ว่าจะมีพระภิกษุที่สนับสนุนแนวพระราชดำริทางค้ำพระพุทธรศาสนา ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงนำมาใช้ในการปกครอง ประเทศ แต่ก็ยังมีพระภิกษุที่ไม่สนับสนุนแนวพระราชดำริทางค้ำพระพุทธรศาสนา ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงเคยมีพระราชดำรัสสนับสนุนการเป็นทหาร และการเป็นทหารนั้นไม่ถือเป็นการผิดศีลข้อปาณาติบาตเกี่ยวกับการฆ่าสัตว์ ได้ปรากฏมีความเห็นค้ำกับพระราชดำรินี้โดยปรากฏในหนังสือชื่อ ธรรมวิจานุลาศ ผู้แต่งคือพระเทพโมลี (จัน วัชรบรมนิวาส) ได้ยกพุทธภาษิตบทหนึ่งว่า

...ทริกโก โปภโว แปลว่า "วิชาทหารฝึกหัดยิ่งป็นให้แน่นเป็นต้น ก็ชื่อว่าทริวิชา เป็นวิชาชั่วโดยแท้ เพราะชาคุเมตตากธนา นอกจากนั้นวิชา ทำปิ่น ทำดาบ สรรพวุธยุทโธปกรณ์ต่าง ๆ เช่น เรือรบ เรือไต้หน้า ระเบิด นับว่าเป็นวิชาชั่ว เป็นสะพานแห่งความเสื่อมทราม ความฉิบหายโดยแท้..."²

¹สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, พระนิพนธ์ต่างเรื่อง (พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2514), หน้า 342-343.

²หจข., ร.6/1 น.20.14/5 การถอดและตั้งพระเทพโมลีวัชรบรมนิวาส.

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีลายพระราชหัตถเลขา ถึงเจ้าพระยาสุรธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) ทรงอธิบายแก่ความเห็น ของพระเทพโมลี ที่ค้านกับพระราชดำริของพระองค์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎ- เกล้าเจ้าอยู่หัว ตรัสว่า สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่ได้ทรงคติเตียนผู้ที่เป็น ทหารว่าเป็นผู้ที่ประพฤดิชั่ว โดยทรงสนับสนุนรัฐเมื่อครั้งที่เกิดศึกสงคราม สมเด็จพระเจ้าพิมพิสารส่งเกณฑ์ทหารไปรบ ได้มีผู้ที่หนีกองทัพเข้ามาบวช เมื่อ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงทราบก็โปรดให้เลิกพระเหล่านั้น พร้อมทั้งทรง ประทานพุทธบัญญัติว่าในการอุปสมบทผู้เป็นพระอุปัชฌาย์ต้องถามผู้บวชก่อนว่า เป็นคนของราชการหรือไม่โดยให้ปฏิญาณตนก่อน

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงคติเตียนพระเทพโมลี ว่า "เป็นผู้ได้ศึกษาพระพุทธวจนมาก ถ้าไม่รู้ถึงพระพุทธประสงค์ในพระพุทธ บัญญัติข้อนี้แล้ว ก็ไม่ควรเป็นอุปัชฌาย์อาจารย์เขาได้เลย"¹ พร้อมทั้งนั้นทรง กล่าวถึงความสำคัญของการมีทหารเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาว่า ถ้าทหาร ไม่ช่วยป้องกันรักษาประเทศ พระพุทธศาสนาก็ไม่สามารถเจริญรุ่งเรืองอยู่ได้ สมควรที่ "พระเทพโมลีควรจะรับอุปัชฌาย์ที่เป็นทหาร"² ไม่ควรว่าวิชาทหารเป็น วิชาชั่ว นับเป็นความเห็นที่ไม่ถูกต้อง พระเทพโมลีนับเป็นผู้ที่มีมิัจฉาทิฎฐิ

...ประกอบด้วยความกำเริบ ฟุ้งสร้าน ดิคจากกระแสพระพุทธวาทนะ มุ่งแต่ที่จะให้คนสรรเสริญวาคนเป็นผู้เทศน์ดี มีโวหาร เก่งกล้าพูดหึ่ง อวดครุในกิจการอันมิใช่พระของสมณะจะใส่ใจนับว่าเทศนาด้วยความมุ่ง ในอิตตาศิปปไทย เป็นที่ตั้ง หาโคห้วงแกกรรมมาชิปปไทยไม่³

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเกรงว่าจะมีผู้มีความ เห็นผิดเช่นเดียวกับพระเทพโมลี จึงได้ลงโทษพระเทพโมลีโดย

¹ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ 32, หน้า 417.

²เรื่องเดียวกัน,

³เรื่องเดียวกัน.

"สั่งพระยาวุฒิจากรบตีด้วยวาจาว่า ให้เรียกพดัยศของพระเทพโมลีคืน แล้วให้นำตัวพระเทพโมลีไปถวายสมเด็จพระมหาสมณะให้ทรงจัดการ เพื่อจะให้เป็นตัวอย่างมิให้มีผู้กำเริบฟุ้งสร้านเช่นนี้ต่อไป"¹ ได้ทรงประกาศในพระราชกฤษฎีกาประจำวันที 16 มกราคม พ.ศ. 2458 ดังนี้

ประกาศคืนยศพระเทพโมลี วัดบรมนิวาส

พระเทพโมลี วัดบรมนิวาส รจนานั่งสือให้ชื่อว่า ชุภรมวิจิตรยานุสาตพิมพ์แจกในงานศพ มุ.ร.ว.คงใจ แสคงโวหารอันไม่ชอบด้วยท่านองคคองชุกรม เอื้อมเขามาถึงการแผ่นดิน เป็นเหตุจะชักนำให้ผู้มีวิจิตรญาณยังอุออนอยู่พลอยหันเหไปตาม ทรงพระราชดำริหจะให้เป็นตัวอย่างมิให้มีผู้กำเริบ ฟุ้งสร้านเช่นนี้ต่อไปจึงได้คืนยศพระเทพโมลีออกจากตำแหน่งพระราชาคณะ มอบตัวถวายสมเด็จพระมหาสมณะ เพื่อทรงทรมานกวาจะเช็ดหลาย²

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังได้ทรงมีพระบรมราโชวาทต่อผู้เป็นทหารและเสื่อป่าให้สำนึกคนว่าเป็นผู้มีเมตตากรุณา มุ่งประโยชน์ต่อประเทศชาติ ขอให้เชื่อมั่นในพระบรมราโชวาทของพระองค์ เพราะ "เราเป็นพุทธศาสนูปถัมภก ต้องรู้พระบรมพุทโธวาทดีแล้ว จึงได้สามารถรับตำแหน่งเช่นนี้"³

พร้อมกันนั้นตรัสว่า พระบรมราโชวาทของพระองค์ในเรื่องการเป็นทหารและนักรบนั้น ตรงกับพระคำริของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ผู้เป็นประมุขของคณะสงฆ์ "คั้งนั้นถ้ามีพระภิกษุใดหรือใครพูดอุทรอย่างแบบนี้แล้ว ท่านทั้งหลายจงเชื่อเถิดว่าเป็นของผิด ไม่จริง ขอให้จำข้อนี้ไว้"⁴

¹ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ 32, หน้า 417.

²พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, เทศนาเสื่อป่า อ่างในไสว วัฒนเศรษฐ์, วาทพระมงกุฎ..., หน้า 157.

³เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

⁴เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

จะเห็นได้ว่ามีพระภิกษุทั้งที่สนับสนุนและไม่สนับสนุนแนวพระราชดำริ
ทางด้านพระพุทธศาสนาของพระสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

หนังสือพิมพ์

ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 2 ว่าหนังสือพิมพ์มีบทบาทอย่างมากในการ
สื่อแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้ประชาชน
ได้รับทราบ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้หนังสือพิมพ์เพื่อ
ลงบทความ แจงความ ประกาศ คำสั่ง หรือกฎหมายต่าง ๆ ของรัฐบาลและ
ได้ทรงใช้หนังสือพิมพ์เป็นเครื่องมือหยั่งความคิดเห็นของประชาชนว่ามีปฏิริยา
ใดต่อพระบรมราชาบายและพระราชดำริของพระองค์ นอกจากนั้นพระบาท-
สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังทรงใช้หนังสือพิมพ์เป็นสื่อเครื่องมือสั่งสอน
ประชาชนให้ตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรมเพื่อก่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยแก่บ้านเมือง

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงให้เสรีภาพแก่หนังสือพิมพ์
ในการแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ซึ่งเป็นการช่วยผ่อนคลายให้ความรุนแรงทาง
ความคิดลดน้อยลงโดยเฉพาะความคิดรุนแรงทางด้านการเมือง เพราะได้มี
หนังสือพิมพ์เป็นที่ระบายความคิดเห็นถ่ายทอดเป็นสื่อมวลชน ในขณะเดียวกัน
เพื่อประกันผลประโยชน์จะเกิดจากการ เปิดโอกาสให้หนังสือพิมพ์มีเสรีภาพลงความ
คิดเห็นใด ๆ ทรงเตือนประชาชนให้รู้จักมีวิจารณ์อย่างไม่หลงเชื่อหรือคล้อยตาม
ความคิดเห็นใดก่อนที่จะพิจารณาให้รอบคอบเสียก่อน ได้ทรงมีพระบรมราชาบายว่า

... การที่จะเชื่อข้อความใด ๆ ซึ่งปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรนั้น ควรจะ
ต้องแจງฐานะและชื่อเสียงแห่งผู้แต่ง ถ้าเราสามารถจะรู้ได้ว่าถ้อยคำ
ของคนนั้นมีหลักฐานต่างกับถ้อยคำของคนอื่นในโรงเหลาอย่างไร เหตุไฉน
เราจึงจะมีความนิยมนับถือถ้อยคำของคนอื่นนั้นจนเกินเหตุ...¹

¹ อิศวาทหุ (พระนามแฝง), "โคลนตลก" ประมวลบทพระราชนิพนธ์
ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พระนคร : กรมศิลปากร, 2498), หน้า 23.

สภาพการณ์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการขยายตัวทางการศึกษา ทำให้มีผู้รู้และกระตือรือร้นที่จะทราบข่าวสารของทางราชการมากขึ้น และการขยายตัวทางการค้าและทางเศรษฐกิจ ทำให้ประชาชนมีกำลังทรัพย์พอที่จะรับอ่านหนังสือพิมพ์ได้มากขึ้น ทำให้แนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ลงในบทความหรือหนังสือพิมพ์สื่อถึงประชาชนได้อย่างกว้างขวาง¹

หนังสือพิมพ์ได้ลงข่าวในราชสำนัก พระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยเฉพาะพระราชกรณียกิจที่เกี่ยวกับการศาสนา เช่น การพระราชทานพระกฐินตามวัดต่าง ๆ ส่วนมากแล้วพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จะโปรดเกล้าฯ เสด็จทอดพระกฐินด้วยพระองค์เอง แม้ตามวัดเล็ก ๆ ตามหัวเมือง บางครั้งอาจไม่เป็นพิธีการโดยจะเสด็จทางเรือได้พบเห็นใกล้ชิดประชาชน ในขณะที่เดียวกันก็สามารถสร้างความชื่นชมแก่ประชาชน² ดังเช่นคราวเสด็จพระราชทานพระกฐินที่วัดอินทาราม ได้มีประชาชนมาเฝ้ารับเสด็จเป็นจำนวนมาก ดังสะท้อนให้เห็นจากข้อความว่า

... ได้มีมหาชนพากันไปเฝ้าชมพระบารมีอยู่แน่นทุกแห่ง เพราะนาน ๆ ที่จะได้เห็นพระองค์เสด็จประทับเรือพระที่นั่งพายเช่นนี้สักครั้ง 1 และเมื่อราษฎรมอบกราบถวายบังคมครั้งใด พระองค์ก็ได้ทรงยกพระราชหัตถ์หรือทรงอุคพระมตามาดูออกมารับทักครั้ง ซึ่งนับว่าเป็นพระมหากรุณาธิคุณแก่ไพร่ฟ้าชาวแผ่นดินแห่งลพพ...³

¹ พรภิรมณ์ เอี่ยมขรรคม, "บทบาททางการเมืองของหนังสือพิมพ์ไทย ตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ถึงสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัย แนนทิงตัน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, พ.ศ. 2516), หน้า 13-14.

² Walter F. Vella, Chaiyo! King Vajiravudh..., p.77.

³ หจข., ร.6/1 น.2014/10 กฐินพระราชทานวัดอินทาราม พ.ศ. 2459 (28 ตุลาคม - 7 พฤศจิกายน 2459).

ข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความศรัทธาและความเคารพจงรักภักดีของประชาชนที่มีต่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

หนังสือพิมพ์ส่วนมากได้สนับสนุนแนวพระราชดำริทางพระพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เช่น รายงานพระราชพิธีพุทธาภิเษกพระพุทธรูปรัตนปฏิมากร (แก้วมรกตน้อย)¹ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดเกล้าฯ ให้สร้างประดิษฐานไว้ในพระบรมมหาราชวัง นอกจากนั้นหนังสือพิมพ์ได้ยกย่องพระคุณธรรมของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยอ้างถึงพระพุทธรูปรัตนปฏิมากรอันเป็นศูนย์รวมความเคารพนับถือของประชาชนชาวไทยมาตั้งแต่ครั้งพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เขียนบทความกล่าวถึงความเป็นพระพุทธรูปสัมฤทธิ์ว่า

...ตั้งแต่พระพุทธรูปรัตนปฏิมากรพระองค์นี้ ได้มาประดิษฐานในกรุงเทพฯ ความเกษมสมบูรณต่าง ๆ แห่งพระมหามงกุฎก็ยิ่งขึ้น บรรดาโรคพาชกที่มีอยู่ก็เบาบางลง จึงนับว่าควยอำนาจแห่งพระพุทธรูปภาพอันพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชหฤทัยในสัมมาทิฏฐิธรรม ถือว่าเป็นศิริมงคลอันล้ำเลิศแก่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และพระนคร ทำให้เป็นเครื่องเพิ่มพูนพระราชหฤทัยโสมนัสขึ้นอันแรงกล้าได้ดังพระราชประสงค์ สมควยพระองค์เป็นพระพุทธรูปสัมฤทธิ์...²

นับเป็นการยกย่องว่าความเป็นพระพุทธรูปสัมฤทธิ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นทำให้บ้านเมืองสงบเรียบร้อย ประชาชนมีความร่มเย็นเป็นสุข เกี่ยวกับพระราชจริยาวัตรของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น หนังสือพิมพ์ ไทย ได้สรรเสริญถึงความไม่ถือพระองค์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งนับเป็นพระคุณธรรมหนึ่งซึ่งอยู่

¹ หจข., ร.6 น.20.14 หนังสือพิมพ์-ศาสนา, หน้า 1.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 15.

ในทศพิธราชธรรม ซึ่ง "ปราชญ์ผู้ปรีชาย่อมนิยมสรรเสริญมาแต่เบื้องบรรพกาล"¹ และยังได้เปรียบพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นเสมือนพระราชบิดาของประชาชน ทรงรักประชาชนเหมือนเป็นพระราชโอรสของพระองค์ ทรงห่วงใยในความเป็นอยู่ของประชาชนเมื่อเสด็จที่ใดก็ได้ทอดพระเนตรการประกอบอาชีพของประชาชน ทั้งทางด้านเกษตรกรรมและหัตถกรรม ไปรดเกล้าฯ ให้ตั้งกรมท่น้ำขึ้นเพื่อช่วยเหลือประชาชน ในยามที่บ้านเมืองเกิดภัยพิบัติ พระองค์ได้ทรงห่วงใยแก้ไขปัญหาและบริจาคพระราชทรัพย์ช่วยเหลือประชาชนดังข้อความว่า "พระองค์ทรงสอดส่องราชกิจและความทุกข์สุขของพลสกนิกรอยู่เป็นนิจนิรันดร์ บ้านเมืองสงบเรียบร้อย แสดงถึงความ "อิวิไลซ์" ของประเทศไทย"²

หนังสือพิมพ์ ไทย ได้เสนอบทความให้ทรงส่งเสริมความมั่นคงของสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยกล่าวว่า "ถ้าหากพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นประมุขของชาติแล้ว กองทหารนั้นก็หาส่งามมิได้" พร้อมทั้งยกพุทธศาสนสุภาษิตขึ้นมาสนับสนุนการมีพระมหากษัตริย์ประจำประเทศหรือแว่นแคว้นว่า "สันนัทโธ ชัตติโย ทปติ แปลว่า พระมหากษัตริย์ทรงผูกสอดเครื่องรบย่อมมีสง่า (ธรรมบท (บาฬี) ชุตตะกะนิกาย)"³ อีกตอนหนึ่ง กล่าวว่า "ราชา รัฏฐัสส บัญญาณั แปลว่า พระราชาเป็นเครื่องปรากฏของแว่นแคว้น (สคาถวรรค สังยุตตะนิกาย)"⁴ พร้อมกันนั้นยังแสดงความเห็นว่า "เรามีพระราชาที่เป็นจอมทัพบก ทัพเรือ และเสื่อป่า เช่นนี้ย่อมนับว่าเป็นบุญลาภอันประเสริฐ ซึ่งพระองค์จะทรงปกปัก

¹ หจข., ร.6 น.20.6/92 หนังสือพิมพ์ ไทย 12/1/66 ผู้เข้าภักดี.

² เรื่องเดียวกัน.

³ หจข., ร.6 น.20.6/92 หนังสือพิมพ์ ไทย 9/12/62.

⁴ เรื่องเดียวกัน.

รักษาความอิศรภาพของไทยเราให้คงเป็นไทยอยู่ชั่วกาลนาน"¹

ในคํานการปกครอง หนังสือพิมพ์ไค้ยกย่องพระมหากษัตริย์ว่า "เอิร์ชเปอร์ท มีความชำนาญในทางรัฐประศาสน์หรือการปกครองประเทศ"² ดังนั้นในระบบการปกครองที่มีประธานาธิบดีเป็นระมุขของชาตินั้น มีค่าเท่ากับ "ตั้งคนชายหมูขึ้นเป็นผู้อำนวยการรถไฟ"³ เพราะประธานาธิบดีนั้นไม่ได้ฝึกฝน ความชำนาญในหน้าที่นี้มาก่อน นับว่าหนังสือพิมพ์ฉบับดังกล่าวได้ให้การสนับสนุน การปกครองในระบบราชาธิปไตย ซึ่งเป็นระบอบการปกครองที่ประเทศไทย ได้มีอยู่เป็นเวลานานแล้ว พร้อมกันนั้นได้คํานการใช้กฎหมายรัฐธรรมนูญเพราะ ผู้ที่เป็นผู้รับผิดชอบในรัฐบาลและสมาชิกรัฐสภายังขาดความรู้ความชำนาญ⁴ เนื่องจากไม่เคยใช้กฎหมายรัฐธรรมนูญในประเทศไทย

ในการสนับสนุนพระบรมราโชบายในการจัดตั้งกองลูกเสือ จากบทความ ของ นายศิข รุสเสต์ (Kurch Russea) ไค้ลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ บางกอก- ใหม่ ความเห็นเนื่องด้วยรายงานลูกเสือฉบับที่ออกใหม่ ไค้กล่าวถึงสาเหตุใน การตั้งกองลูกเสือว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตระหนักว่า พลเมืองของพระองค์มีความเกียจคร้าน ซึ่งต่างจากพวกคนจีน ดังนั้นเพื่อ "ความก้าวหน้าสู่ความเจริญอันดี"⁵ จึงได้ตั้งกองเสือป่าและกองลูกเสือขึ้นมา

¹ หจช., ร.6 น.20.6/92 หนังสือพิมพ์ พิมพ์ไทย 9/12/62.

² หจช., ร.6 น.20.6/88 การปกครองประเทศสยาม ความเห็น คณะหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ "คำของพระราช" 12 ธันวาคม 2466.

³ เรื่องเดียวกัน.

⁴ หจช., ร.6 น.20.6/88 การปกครองประเทศสยามความเห็น ของหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ "ยังไม่ถึงสมัยที่ควรเปลี่ยนวิธีการปกครอง" มอชิงโพสต์ อังคารที่ 15 มิถุนายน 2467.

⁵ หจช., ร.6 บ.13/21 เบ็คเตลิคข่าวหนังสือพิมพ์ น.ส.พ.บางกอกใหม่ส์.

เพื่อชักจูงให้ประชาชนพ้นจากความเกียจคร้าน โดยมุ่งฝึกฝนบุคคลตั้งแต่อยู่ในวัยเด็ก ทรงรับตำแหน่งพระประมุขของกองลูกเสือ เพื่อที่จะได้มีโอกาสดูแลการฝึกอบรมอย่างใกล้ชิด

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์บทความในหนังสือพิมพ์ โดยทรงใช้พระนามแฝงต่าง ๆ เช่น อัสวพาหุ รามจิตติ พันแหลม เป็นต้น เพื่อทรงสนับสนุนพระบรมราโชบายและพระราชดำริของพระองค์เอง ทรงแสดงพระราชดำริในเรื่องต่าง ๆ แม้ในการวิจารณ์คำนิพนธ์สงฆ์ที่ประพาศิทธิศิวประวัติต่าง ๆ เช่น พระภิกษุพุทธยอด เล่นการพนัน เป็นต้น ทรงพระราชนิพนธ์บทความยกเหตุการณ์เหล่านี้ขึ้นมาท้วงติง เพราะ "ไม่ปรารถนาให้พระศาสนานั้นเสื่อมทรามไป"¹ เป็นการสื่อแนวพระราชดำริของพระองค์สู่ประชาชน ปรากฏบทความที่ทรงใช้พระนามแฝงต่าง ๆ เป็นจำนวนมากลงในหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ไทยโดยสมมุติว่าพระองค์เป็นราษฎรคนหนึ่ง que แสดงความคิดเห็นส่งบทความมาลงในหนังสือพิมพ์ ทรงใช้พระนามแฝงดังเช่น ทรงใช้พระนามแฝงว่าอัสวพาหุ คำนิพนธ์ราชการที่ประพาศิทธิศิวไว้อย่าง² อัสวพาหุเกรงว่าประชาชนจะเข้าใจผิดและมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อหน่วยงานของราชการ จึงได้ตั้งเตือนบรรดาข้าราชการเสนาบดี ที่ปกครองท้องถิ่นต่าง ๆ ให้ตระหนักว่าข้าราชการไม่ใช่ นายของประชาชน เพราะผู้ที่จะเป็นนายของประชาชนมีอยู่เพียงพระองค์เดียวคือพระมหากษัตริย์ พวกข้าราชการ เสนาบดี ต่าง ๆ ต้องมีหน้าที่ทะนุบำรุงดูแลประชาชนให้มีความสุขโดยทั่วกัน ประชาชนเมื่อได้รับความสุข ความร่มเย็น ย่อมจะสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์ ไม่ใช่สำนึกในบุญคุณของ

¹ ทวารวชิราวุธานุสรณ์, แผ่นที่ ว.01191/ป.3 สำนักบทความเรื่อง พระภิกษุพุทธยอด (จดหมาย) หนังสือพิมพ์ไทย.

² หจข., ร.6/1 น.20.11/10 อัสวพาหุตอบจดหมายของชะลอ เรื่องการไว้วางใจของข้าราชการ.

บรรดาข้าราชการ เสนาบดี เพราะเป็นเพียงผู้สนองพระบรมราชโองการของพระมหากษัตริย์เท่านั้น

บทความนี้ได้ทรงพระราชนิพนธ์ในฐานะสามัญชน เป็นการสะดวกที่จะสรรเสริญและสนับสนุนฐานะและพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ในระบอบราชาธิปไตย เป็นวิธีการอย่างหนึ่งให้ประชาชนมีความเข้าใจที่ถูกต้องตามพระราชประสงค์ และเกิดความยอมรับศรัทธาในองค์พระมหากษัตริย์มากยิ่งขึ้น

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงสนับสนุนมหาดเล็กที่ทรงใช้สอยอยู่ใกล้ชิด คั้งคณะหนังสือพิมพ์ขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือสนับสนุนพระองค์ และทรงให้เสรีภาพในการที่บุคคลจะส่งจดหมายหรือบทความมาลงพิมพ์ เพราะทรงมีพระราชดำริว่า "การที่มันพูดออกมา เราก้จะได้รู้ความคิดของมัน ถ้าเมื่อเราเห็นว่ามันมีความคิดผิด เพราะเข้าใจผิดก็จะได้มีโอกาสชี้แจงให้เข้าใจเสียให้ถูก"¹

หนังสือพิมพ์ที่ออกมาโดยมหาดเล็กที่ใกล้ชิดของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมี 3 ฉบับ² คือ คุสิตสมัย คุสิตเรคอร์ดเคอร์ (เรคอร์ดเคอร์ หรือคุสิตสัทชี) และคุสิตสมิต

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีบทความตอบโต้ทางหนังสือพิมพ์ โดยทรงใช้พระนามแฝงลงในหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ เช่นหนังสือพิมพ์ไทย เป็นฝ่ายรัฐบาล กับอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งมีหนังสือพิมพ์หลายฉบับเป็นฝ่ายค้าน โดยมี นายหลุย ศรีวิตร นายเพ็ง บุณนาค พระยาอุคมพงศ์เพ็ญสวัสดิ์ และ

¹ หจข., ร.6 ม.3.6 0/5 พระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงพระยารัษฎานุประดิษฐ์ ลงวันที่ 21 เมษายน ร.ศ. 131 (พ.ศ. 2455).

² จมีนอมรครุณารักษ์ (แจ่ม สุนทรเวช), คุสิตธานีเมืองประชาธิปไตยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว..., หน้า 131.

พลเรือตรีพระยาวิชัยสุนทร¹ ร่วมกับโจมตีพระองค์ด้วยคำที่รุนแรงอยู่เสมอ ซึ่งคนส่วนใหญ่ต่างก็ทราบดีว่า นามแฝงว่า อัสวพาหุ และ รามจิตติ นี้เป็นของใคร² แต่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ไม่ทรงกริ้ว

สงครามปากกาที่น่าสนใจได้แก่บทความของ อัสวพาหุ ในเรื่อง "โคลนตลก้อ" และบทความของ โคนันทวิศาล ในเรื่อง ล้อตลกโคลน ในปี พ.ศ. 2458 เริ่มต้นโดย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในพระนามแฝงว่า "อัสวพาหุ" ได้เขียนถึงประเพณีแห่งชายและหญิง และปิตามารคาของหญิง อัสวพาหุได้โจมตีปิตามารคาที่ไม่อุปถัมภ์บุตรสาว และได้สั่งสอนว่า

...ขอท่านทั้งหลายจงแสดงความเกลียดชังในความประพฤติเลวทราม ซึ่งมีมากขึ้นทุกวันในหมู่มนุษย์ สมัยใหม่ในกรุงเทพฯ ขออย่าไคสงเสริมความประพฤติอันหละหลวม...ในพวกหนุ่ม ๆ ของเราไคเข้าใจกันบ้างเถอะวากการมีบ้านลับและมีเมียลับยอมเป็นของชั่ว และควรเราทั้งหลายจงอุดหนุนการแต่งงานซึ่งกระทำกันโดยเปิดเผยอย่างสุจริต จะเป็นโดยประเพณีโบราณหรือจดทะเบียนต่อเจ้าพนักงานก็ไค ขอให้การแต่งงานเป็นไปเพื่อเกียรติยศ มิใช่เรื่องที่จะปกปิดรักษาความเป็นความลับเลย...³

ฝ่ายพระยาวิชัยสุนทรในนามแฝงว่า "โคนันทวิศาล" ได้ค้านว่า คำแนะนำของอัสวพาหุนั้นเป็นคำสอนที่ประเสริฐ แต่มนุชย์ไม่สามารถละเว้นความชั่วทั้งหมดได้ เพราะถ้าละความชั่วทั้งหมดได้แล้วมนุชย์ก็คงจะเป็นพระอรหันต์ ซึ่งหาไคยาก ไคโจมตีอัสวพาหุว่า "ถ้าอัสวพาหุจะตีเตียน ถึงอ้าย

¹มณู คุปตะวาณิช, "ประชาธิปไตยในรัชสมัยสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า" วารสารวัฒนธรรมไทย ปีที่ 14 ฉบับที่ 11 มีนาคม 2512, หน้า 17.

²ศุภรัตน์ เลิศพานิชยกุล "เสรีภาพของหนังสือพิมพ์ไทย" อักษรศาสตร์-วิจารณ์ ฉบับที่ 10 ปีที่ 1 มีนาคม 2517, หน้า 23.

³อัสวพาหุ (พระนามแฝง), โคลนตลก้อ อ้างใน บุหลัน มะราปี "สงครามปากกากระหว่างรัชกาลที่ 6 กับพระยาวิชัยสุนทร" คณวรรณกรรม ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 ตุลาคม 2521, หน้า 10-11.

เรื่องเช่นนี้แล้ว เรื่องที่ยังจะมีอีกมาก ซึ่งเป็นข้อสำคัญที่เขาให้ไปสู่นายนะ ยิ่งกว่าเรื่องผิว ๆ เมีย ๆ แม่ ๆ ลูก ๆ"¹

โคนันทริสตาลได้เห็นว่าสิ่งที่อัครพาดำหน้าขึ้นมาสั่งสอนนั้นเป็นเรื่องไม่มีสาระควรจะกล่าวถึงเรื่องที่มีความสำคัญมากกว่า พร้อมทั้งเห็นว่า เป็นสิ่งที่เล็กน้อยจนเกินไป คงไม่มีผู้ใดปฏิบัติตามคำสั่งสอนของอัครพาดำได้ โดยข้อความของโคนันทริสตาลเกี่ยวเนื่องกับพระพุทธศาสนา ดังนี้

...ข้าพเจ้าเองได้เคยฟังพระภิกษุแลนิกเทศน์ต่าง ๆ เช่น อัครพาดำ เทศน์วาทกรรมที่สั่งสอนก็ดีหรือแสดงธรรมอันใดก็ดีให้เขาฟัง ผู้เทศน์จะตองคิดว่าธรรมทุกประการไม่ใช่ว่าผู้ฟังจะปฏิบัติได้ทุกอย่างก็ทำไม่ได้ ผู้เทศน์หาได้คิดไม่ มีความรู้จากพระคัมภีร์เท่าใด จำซึ่งปากศาสดาต่าง ๆ ได้เท่าใด ก็เอาออกมาเทศน์สั่งสอนบ้าง คำผู้อื่นบ้าง ผู้ฟังก็ทำไม่ได้ ผู้เทศน์เองก็ทำไม่ได้ ตกลงผู้ที่สอนที่เทศน์จะตองเทศน์แต่สิ่งทีมนุญสามารถจะปฏิบัติตามได้ เหมือนพระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์จะทรงสั่งสอนผู้ใด พระองค์ทรงเล็งดูอุปนิสัยของผู้นั้นเสียก่อน พระองค์มีพระคุณสมบัติ คั่งในบพพระพุทธคุณตรงคำที่ว่า "บริสุทธิ์มมสารดี" เหมือนนายสารดีที่รู้นิสัยมา จึงจะฝึกหัดมาได้"²

พร้อมกับตำหนิอัครพาดำว่า ทรงตำหนิสั่งสอนเฉพาะในสิ่งที่อัครพาดำทำได้เท่านั้น ส่วนเรื่องอัครพาดำประพฤติปฏิบัติไม่ได้ก็ไม่นำมาสั่งสอน ดังปรากฏสาระสำคัญในบทความตอนหนึ่งว่า

...การที่อัครพาดำธรรมอันนี้มาแสดงในหนังสือพิมพ์นั้นก็การที่จะตีเตียนความประพฤติของมนุษย์เมืองไทย มีเป็นเอนกประการ แต่ั้นแหละเป็นนิสัยของเทศน์ ถ้าสิ่งใดคนประพฤติได้ คนประพฤติไม่ได้ก็อ้างว่าสิ่งนั้นไม่ดี สิ่งใดที่คนประพฤติไม่ได้ แต่คนอื่นเขาประพฤติได้ก็ไม่หยิบยกขึ้นมาเทศน์"³

¹ หจข., ร.6/1 น.20.11/11 ล้อตึกโคลนของโคนันทริสตาล

12 พฤษภาคม-13 มิถุนายน 2458.

² เรื่องเดียวกัน.

³ เรื่องเดียวกัน.

การเขียนคำหนังสือศพาคูได้ทำให้บรรดานักเขียนกลุ่มอนุรักษนิยมได้เขียนบทความช่วยอศิวพาคูโต้ตอบโคณันทวิศาล ทำให้บรรยากาศสงครามปากกาทวีความเข้มข้นขึ้น เช่น บทความคัดค้านความคิดเห็นของโคณันทวิศาลเขียนโดยผู้ใช้นามแฝงว่า ชลอ ได้ช่วยปกป้องและสนับสนุนอศิวพาคูว่า

...อศิวพาคูชักชวนกันให้ช่วยออกเงินเรียโรสร้างเรือรบซึ่งเป็นประโยชน์ต่อชาติบ้านเมืองอย่างแท้จริง ก็มีสันคอนชัดขวาง อศิวพาคูพูดถึงเรื่องโคลนตมคลออันเป็นคดีอย่างดี ก็มีโคณันทวิศาลชัดขวาง ทั้งมีผู้ช่วยอุดหนุนให้การชัดขวางเจริญขึ้นด้วย ดังพระพุทธรเจ้าหามมีโหสวุสัศว เทวทัตก็ว่าดาหามมีโหสวุสัศวแล้วก็ควรหามมีโหบริ โภคเนือสัศวควยที่เคียวจึงจะถูก และผู้ที่หลงในถอยคำคานของเทวทัต หรือของลูกศิษย์เถนเทวทัตก็เห็นชอบควย ขวยกระพือคำและโคในพุททวจนะไหแพรหลายขึ้นนั้นจะเคินผิดทางที่ควรเคินกระมัง...¹

"ชลอ" เปรียบเทียบ โคณันทวิศาล" ว่าเป็นลูกศิษย์เถนเทวทัตมีความเห็นผิดต่อต้านคิดเป็นปรปักษ์กับสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธรเจ้า นับว่ามีความเห็นผิดเป็นอย่างยิ่ง²

ผู้ที่ใช้นามแฝงว่า "ช" ได้สนับสนุนอศิวพาคูว่า

...ถอยคำทั้งหลายของอศิวพาคูที่ตั้งใจเจตนาดีต่อสาธารณชน แสดงธรรมสั่งสอนประกอบควยเหตุผลเพื่อให้อุฬุตรองตามปฏิบัตินุสิ่งทีชอบธรรมนำความสุขมาสู่ตน โดยอศิวพาคูโลกลาวควยเจตนาดี มุงประโยชน์ของสาธารณชนเป็นสำคัญ...³

¹ หจข., ร.6/1 น.20.11/14 คัดค้านความเห็นของโคณันทวิศาล เรื่อง ล้อตึกโคลน.

² เรื่องเดียวกัน.

³ เรื่องเดียวกัน.

นอกจากนั้น ยังมีบทความ กวาคโคลนจากล่อ ของวัชน¹ ได้สนับสนุน อัสวาทว่า ได้มีเจตนาที่ต่อชาติในการให้โอวาทแก่บุคคลทั้งหลาย ในเรื่อง ความคิดเห็นที่ต่อการให้ประเทศไทยได้มีการปกครองระบอบประชาธิปไตย มีกฎหมายรัฐธรรมนูญนั้น มีหนังสือพิมพ์แสดงความคิดเห็นอย่างละมุนละม่อม แสดงออกถึงความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ และเปรียบกฎหมายรัฐธรรมนูญ เป็นขั้วมมะวินัยที่จะช่วยกำจัดอุปกิเลสของผู้บริหารประเทศดังข้อความตอนหนึ่งว่า

...ประเทศสยามมีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระคุณธรรมอัน ล้ำเลิศเป็นประมุขของชาติ... พระองค์ทรงฟังเสียงของราษฎร เป็นส่วน ใหญ่ในการที่จะทรงดำเนนพระราชกรณียกิจในการนำประเทศไปสู่ความ รุ่งเรือง... แต่เป็นธรรมคาอยู่เองที่พระองค์เองจะทรงทราบเสียงของ ราษฎร (บปสิกุโอบิเนียน) ใหญ่ถึงไม่ได้อ จึงต้องทรงตั้งแตงอำมาตย์ ราชเสวกเป็นผู้ช่วยดูช่วยฟังความเป็นไปของราษฎรแทนพระเนตรพระ- กรรณ เพื่อจะโคตรวางโครงการของการปกครองประเทศให้เหมาะ และควรแก่ฐานะและความประสงค์ของราษฎร... แต่กระนั้นก็จะลืมกฎ ธรรมคาของโลกเสียมิไคเลยว เวไนยสัตว์ทั้งหลายยอมครอบงำอยู่ ภายใต้อุสมีอคติ 16 ประการ เป็นอาทิ ถ้าไม่มีขั้วมมะวินัยเป็นเครื่องรั้ง ใจไวแล้ว เจ้าอุปกิเลส 16 ประการ* ก็มักเป็นเจ้าเรือน กระทำให้ เวไนยสัตว์ตกอยู่ในห้วงแห่งอวิชชาแล้วละเวนาการกระทำตามหน้าที่ควร กระทำเสียคังนี้ก็มีมาก...²

พร้อมทั้งเปรียบเทียบประเทศไทยว่าเป็นบริษัทมีรัฐบาลซึ่งประกอบ ไปด้วยหมู่เสนาอำมาตย์ ราชเสวก เป็นกรรมการและราษฎรเป็นผู้ถือหุ้น แต่ บริษัทยังขาด "บริคณสนธิ และข้อบังคับของบริษัท" นั่นคือ "ธรรมมะวินัย"

¹ หจข., ร.6/1 น.20.11/14 คัดค้านความเห็นของโคนันทวิสาล เรื่องล่อคิโคลน.

* อุปกิเลส คือ อารมณ์อันชั่วลามากเข้าจับจิตใจ ทำให้เศร้าหมองขุ่นมัว.

² หจข., ร.6 น.20.6/88 การปกครองประเทศสยาม ความเห็น คณะหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ (12 ก.ค.2465-14 มิ.ย. 2467).

ที่กรรมการและผู้ถือหุ้นจะยึดถือปฏิบัติ ทั้งกรรมการและผู้ถือหุ้นก็ยังมีอุปนิสัย
ยังไม่ได้เป็นพระอรหันต์บุคคล ดังนั้นเพื่อความเจริญรุ่งเรืองของประเทศจึงควร
ร่างบริคณสนธิและข้อบังคับขึ้น นั่นคือ กฎหมายธรรมนูญประเพณีการปกครอง

หนังสือพิมพ์ส่วนมากจะสนับสนุนแนวพระราชดำริทางด้านพระพุทธ-
ศาสนาที่ทรงนำมาใช้ในการปกครองประเทศ ส่วนหนังสือพิมพ์ที่ไม่เห็นด้วยนั้น
มีน้อยมากจะออกมาในรูปแบบของบทความตอบโต้กันทางหนังสือพิมพ์ เช่น ได้มี
ผู้ใช้นามปากกาว่า "ช" เขียนยกย่องอัสวพาหุว่าเป็นผู้ชำนาญในการเทศนา
เขียนบทความสั่งสอนประชาชนให้ยึดมั่นอยู่ในธรรม แต่พระยาวิญญูสุนทรผู้
ใช้นามปากกาว่า โคนันทวิศาล ไม่เห็นด้วยในการที่ "ช" ยกย่องอัสวพาหุ ได้
คัดค้านปรากฏในบทความเรื่องลัทธิโคลนว่า

... อ้อเกิดมาเป็นคนถึงจะทำความชั่วช้าสามานอย่างไร ถ้าเขียนเพราะ
เทศน์เพราะ คนเหล่านี้เป็นคนดี ที่ควรจะบูชาทั้งนั้นหรือ ถ้าใครพูดหรือ
เขียนข่มมะข่มโมคี้ และคนนั้นเป็นผู้ประกอบคุณวิบัติ 4 อย่างจะนั้น
หรือ อ้อ ๆ อนิจจา มนุษย์เราทำไมเป็นเช่นนี้ไปไหนหนอ หามนุษย์อะไร
จะสอพลอเทอ "ช" เห็นจะไม่มี...¹

ถึงแม้โคนันทวิศาลจะมีอคติกับอัสวพาหุ แต่บทความที่ออกมาจะออก
มาในรูปของการตอบโต้ คำนวณความคิดกับ "ช" ซึ่งเป็นฝ่ายที่สนับสนุนอัสวพาหุ
จะไม่โจมตีอัสวพาหุอย่างตรง ๆ หรือรุนแรงจนเกินไป

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงให้เสรีภาพแก่หนังสือพิมพ์
ในการแสดงความคิดเห็นอย่างมาก แต่เนื่องจากในรัชสมัยของพระองค์มีหนังสือพิมพ์
หลายฉบับ* และในบรรดาหนังสือพิมพ์เหล่านี้เริ่มมีบางฉบับที่ใช้เสรีภาพจนเกิน
ขอบเขต ทำให้ทรงตระหนักถึงความจำเป็นในการควบคุมหนังสือพิมพ์ ทรงออก

¹ หจช., ร.6/1 น.20.11/11 ลัทธิโคลนของโคนันทวิศาล

12 พฤษภาคม-13 มิถุนายน 2458.

* มีหนังสือพิมพ์รายวัน, ราย 3 วัน, รายสัปดาห์, รายทศ, รายบั้ง, รายเดือน และอื่น ๆ รวมกันถึง 133 ฉบับ.

พระราชบัญญัติสมุค เอกสาร และหนังสือพิมพ์ พ.ศ. 2465¹ ดังนั้นแม้จะมีหนังสือพิมพ์ที่ไม่เห็นด้วยกับแนวพระราชดำริทางด้านพระพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่ก็ไม่ปรากฏหลักฐานของการคัดค้านหรือโจมตีอย่างเด่นชัดแต่ประการใด นอกจากนั้นภายใต้ระบอบการปกครองแบบราชาธิปไตย ทำให้บรรดาหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ จำเป็นที่จะต้องระมัดระวังในการเขียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพฤติกรรมตอบสนองต่อค่านิยมพระราชดำริทางด้านพระพุทธศาสนาที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงนำมาใช้ในการปกครองประเทศนั้นไม่ปรากฏว่าหนังสือพิมพ์ใดจะยกหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาขึ้นมาคัดค้านแนวพระราชดำรินี้แต่ประการใด

ประชาชน

ในสังคมของชาวพุทธ คนไทยได้รับการอบรมสั่งสอนให้ศรัทธาเคารพยึดมั่นในพระธรรมคำสั่งสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งพุทธศาสนิกชนยกย่องว่าเป็นสัจธรรม มีความจริงแท้แน่นอน หลักธรรมในพระพุทธศาสนาได้เป็นหลักปฏิบัติในชีวิตประจำวันของคนไทย มีบทบาทให้คุณค่าต่อวิถีชีวิตคนไทยในทุกระดับตั้งแต่ระดับชาวบ้านจนถึงระดับผู้ปกครอง เมื่อพุทธศาสนิกชนจะทำกิจการใดก็ต้องยึดมั่นในพุทธศาสนสุภาษิต พระพุทธศาสนาจึงมีอิทธิพลต่อจิตใจของคนไทยมาโดยตลอด ดังนั้นจากการที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงนำพระราชดำริทางด้านพระพุทธศาสนามาใช้เป็นกุศโลบายในการดำเนินการปกครองประเทศ ประกอบทั้งสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ได้ทรงมีพระธรรมเทศนาสนับสนุนแนวพระราชดำริพระบรมราโชบายและพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ย่อมปรากฏเป็นผลสำเร็จอยู่หลายกรณีด้วยกัน เช่น ในกรณีพิธีที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า-

¹ วิจารณ์อมรรณารักษ์ (แจ่ม สุนทรเวช), พระราชกรณียกิจสำคัญใน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เล่ม 4..., หน้า 54.

เจ้าอยู่หัว ทรงประกาศเข้าร่วมสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตร และประกาศสงครามกับฝ่ายเยอรมนีนั้นพระองค์ได้ทรงอ้างหลักธรรมมาธรรมะสงคราม ทรงเห็นว่าฝ่ายสัมพันธมิตร เป็นฝ่ายธรรม และฝ่ายเยอรมนีเป็นฝ่ายอธรรม ก็ได้ปรากฏว่ามีสมาชิกเสือป่าและประชาชนแทบทุกจังหวัดสมัครเข้าร่วมในกองทหารเป็นจำนวนมากกว่าที่ทางราชการต้องการหลายสิบเท่า¹ และประชาชนได้ร่วมบริจาคทรัพย์และสิ่งของช่วยในกิจการครั้งนี้ด้วย นอกจากนี้ในคราวที่ตั้งราชนาวีสมาคมขึ้นเพื่อเรียกรับเงินซื้อเรือรบหลวงพระร่วง ก็ได้มีประชาชนร่วมสมทบทุนบริจาคถึง 130,000 ราย² นับว่าประชาชนได้ให้ความร่วมมือกับพระบรมราชาไชยาเป็นอย่างดี

จากการที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระบรมราชาไชยา พระราชดำรัส และบทพระราชนิพนธ์ เทศนาสั่งสอนประชาชนให้ยึดมั่นในพระพุทธศาสนา รวมถึงการบำเพ็ญพระราชกุศลในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาต่าง ๆ ย่อมสร้างความศรัทธาให้เกิดขึ้นแก่ประชาชน เกิดความชื่นชมในความเป็นองค์ศาสนูปถัมภกของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้เป็นพระประมุข ทรงไว้ซึ่งทศพิธราชธรรม และจากการเกิดปาฏิหาริย์ขององค์พระปฐมเจดีย์ถึง 2 ครั้ง การพบแผ่นสำริดรูปครุฑปราบมารและรูปกระบี่ปราบมาร ตลอดจนการพบพระแสงศรกำลังราม ในรัชสมัยของพระองค์ ได้เป็นส่วนสร้างเสริมให้ประชาชนที่นับถือพระพุทธศาสนาแบบชาวบ้านบังเกิดความเลื่อมใส ชื่นชมในพระบุญญาธิการ และบุญบารมีของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และคล้อยตามแนวพระราชดำริของพระองค์

¹ สมพล ศิลปวุฒิ, "บทบาทของประเทศไทยในการเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่หนึ่งและผลที่ประเทศไทยได้รับ"... , หน้า 144.

² Walter F. Vella, Chaiyo! King Vajiravudh and development of Thai Nationalism..., 260.

ความสนพระทัยในค่านพระพุทธรูปศาสนา ทำให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎ-
เกล้าเจ้าอยู่หัวทรงรวมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ ทำให้เกิด
ความเลื่อมใสศรัทธาและยอมรับจากบรรดาพระคณาจารย์ แม้ว่า -
จะมีบางคนที่ไม่สวจะเห็นด้วยกับพระราชกรณียกิจต่าง ๆ แต่เมื่อพระราชกรณียกิจ
นั้นอิงอยู่กับหลักธรรมซึ่งเป็นคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็กลับมี
ความเห็นคล้อยตามไปด้วย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะความคิดที่ว่าถ้าผู้ใดไม่เห็นด้วย
กับแนวพระราชดำริและพระราชกรณียกิจที่อ้างอิงธรรมะดังกล่าวแล้ว ก็เท่ากับ
ว่าผู้นั้นไม่เชื่อพระพุทธเจ้า และเป็นผู้ที่ไม่นับถือพระพุทธศาสนา นอกจากนี้
คำสอนในพระพุทธศาสนาก็เป็นสัจธรรมที่ไม่สามารถจะเปลี่ยนแปลงได้ เมื่อ
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจโดยยึดถือ
สัจธรรมดังกล่าว ก็ดูเหมือนว่าพระราชกรณียกิจของพระองค์นั้นถูกต้องโดย
ไม่มีข้อโต้แย้งใด ๆ ดังนั้นจึงนับได้ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงนำพระราชดำริทางค่านพระพุทธรูปศาสนามาใช้ในการดำเนินการปกครอง
ประเทศได้อย่างเหมาะสม

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรง
ตระหนักว่าความรู้สึกจงรักภักดีในหมู่ข้าราชการต่าง ๆ ลดน้อยลง ทรงมีพระ-
ราชดำริในเรื่องนี้ว่า

...ข้าราชการในเวลานี้ เรามีความเสียใจที่สังเกตเห็นได้ว่าผิดกันแต่
ก่อนเป็นอันมาก คำว่า "จงรักภักดี" ก็แปลเฉไปเสียหมดแล้ว คือมัก
แปลไปว่าจงรักภักดีต่อเจ้ากระทรวง เพราะฉะนั้นผู้ใดฝากเนื้อฝากตัว
แก่เจ้ากระทรวงมาทำตัวเป็นผู้นิยม เฝ้าแทนตัวเราผู้เป็นเจ้าแผ่นดิน
เขาก็หาว่าเป็นผู้ไม่จงรักภักดี กลับเรียกว่า เป็นคนหัวประจบ...¹

อย่างไรก็ตาม นับว่ามีประชาชนเพียงส่วนน้อยที่มีความคิดในแนวลบต่อ
ภาพพจน์ของสถาบันพระมหากษัตริย์ ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ แต่ประชาชน

¹ หจข., ร.6 บ.2.1/34 พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระ-
มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงเจ้าพระยามหามราช 4 มิถุนายน ร.ศ. 130 (พ.ศ. 2454).

ส่วนใหญ่ของประเทศก็ยังคงมีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์อย่างไม่เปลี่ยนแปลง การเสด็จประพาสตามหัวเมืองต่าง ๆ ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว นับเป็นพระบรมราโชบายสำคัญที่จะสร้างเสริมความจงรักภักดีของราษฎรที่มีต่อพระองค์ อีกทั้งจะเป็นการช่วยประกันความมั่นคงของระบอบการปกครองแบบราชาธิปไตยได้เป็นอย่างดี

ได้มีพวกขุนนางข้าราชการ ได้กราบบังคมทูลว่า

... เป็นหน้าที่ของรัฐบาลจะต้องลงมือป้องกันความเลวร้ายใด ๆ ที่จะเกิดขึ้นเสียบัดนี้ และให้ความช่วยเหลือ ส่งเสริมประชาชนทุก ๆ ทาง เพื่อไต่หนจากสภาพความเป็นอยู่ที่ยากจน และนาเศราใจในปัจจุบันนี้ โดยเร็ว...¹

แต่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว กลับทรงเห็นว่าราษฎรยังมีความสุขสบายอยู่ไม่เคັือคร้อน และยังไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการเพราะคนไทยยังไม่จนจริง

สำหรับเรื่องทีพระองค์ทรงมั่นพระทัยว่า ชาวไทยยังไม่จนโดยพระองค์ทรงยกตัวอย่างจากการทีพระองค์เสด็จประพาสตามณฑลทางใต้ไว้ ถึงสภาพความเป็นอยู่ของราษฎรทั่วไปว่ายังมีความสุขสบาย ในการทีพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดการเสด็จประพาสตามหัวเมืองต่าง ๆ หลายครั้งนั้น นับว่าพระองค์ได้ทรงมีโอกาสสัมผัสกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนด้วยพระองค์เอง ทรงทราบความต้องการในชนบทต่าง ๆ เช่นได้ทรงเห็นความจำเป็นในการสร้างถนนให้กับราษฎรในชนบท ซึ่งบรรดาเสนาบดีที่ไม่คุ้นเคยกับสภาพภูมิประเทศแถบนั้น ได้มีความคิดเห็นขัดแย้งกับพระองค์ ดังจะเห็นได้จากพระราชดำรัสตอนหนึ่งว่า

¹ แดมสุข นุ่มนนท์, ยังเค็ร์กรุ่นแรก : กบฏ ร.ศ. 130 (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เรื่องศิลป์, 2522), หน้า 127.

...ฉันสามารถจะบอกได้โดยที่ได้ไปรู้เห็นมาว่าถนนนั้นชาวบ้านนอกนิยมกันมาก ชาวบ้านนอกเขารู้จักความเป็นไปในตำบลของเขามากกว่า ข้าราชการที่หนึ่งปรึกษาหารือปัญหาสำคัญ ๆ เช่นนี้มากมายนัก ถ้าท่านที่โต ๆ บางท่านจะถ่อมตนลงไปตามบ้านนอกเพื่อไปคุ้ยหาเห็นแก่ตัวแก่หูเองบางแล้ว บางที่ท่านก็อาจจะลงเนื้อเห็นควยกับคนเช่นฉัน...

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตระหนักดีว่า "ประเทศสยามไม่ได้หมกอยู่เพียงบางกอก และชนชาติไทยไม่ได้มีอยู่เพียงบางกอก และชนชาติไทยไม่ได้มีอยู่แต่จำเพาะในบางกอกแห่งเดียว"² ดังนั้นพระองค์จึงได้ทรงพยายามสอดส่องดูแลประชาชนอย่างใกล้ชิด โดยได้ทรงยึดถือตามพระราชปณิธานของพระองค์ตามที่ทรงมีพระราชดำรัสในปีแรกที่ขึ้นครองราชสมบัติว่า "เราจะถือเป็นหน้าที่ของเรา มิได้ทอดทิ้งความอุทิศที่จะทำนุบำรุงบ้านเมือง และประชาชนของเราให้เจริญยิ่งขึ้นไปโดยลำดับ"³

จากผลของการเสด็จประพาสตามหัวเมืองต่าง ๆ ทรงดำเนินพระบรมราโชบายเข้าถึงประชาชน เป็นการช่วยสร้างสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้ปกครองและผู้อยู่ใต้การปกครอง

...ชาวไร่ชาวนาตามท้องดินชนบทนั้น อาจจะไม่มีความพอใจในระบบบริหารของราชการอยู่บ้าง แต่แม้กระนั้นก็ยังคงมีความจงรักภักดีและ

¹ หจข., ร.6 ร.ล.1/66 เสนาบดีสภา พระราชหัตถเลขาของรัชกาลที่ 6 ถึงพระองค์เจ้าธานีฯ ลงวันที่ 8 เมษายน 2468.

² พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, อ้างใน ไสว วัฒนเศรษฐ์, เกียรติคุณพระมงกุฎเกล้าฯ..., หน้า 584.

³ พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, อ้างใน ไสว วัฒนเศรษฐ์ (รวบรวม), วาทพระมงกุฎฯ..., หน้า 41.

เคารพรักในพระองค์พระมหากษัตริย์ และยอมรับพระราชอำนาจอัน
เด็ดขาดในการปกครองของพระองค์โดยคุณ...¹

จากการเสด็จประพาสหัวเมืองตะวันตกตั้งแต่นครปฐมถึงกาญจนบุรี
ในเดือนมกราคม พ.ศ. 2456² ได้ทำให้พระองค์เข้าพระทัยไปมากกว่า
ความจริงรักภักดีของประชาชนนอกกรุงเทพฯ คือพระองค์ยังมีอยู่ทั่วไป และ
ประชาชนในเขตหัวเมืองยังไม่ได้รับอิทธิพลทางแนวความคิดเกี่ยวกับการ
เปลี่ยนแปลงการปกครองเหมือนกับคนกรุงเทพฯ เมื่อเสด็จประพาสที่ใด
"มักมีราษฎร เป็นอันมากพากันมาเฝ้าชมพระบรมโภธิสมภาร บางคนก็มีของมา
ถวายด้วย เมื่อถวายเสร็จแล้วก็ป้อนางจ้องตามองดูพระเจ้าแผ่นดิน เพราะ
อยากเห็นให้เต็มตา"³ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเชื่อว่า
เป็นการแสดงความจงรักภักดีต่อพระเจ้าแผ่นดิน

นอกจากนั้น สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ทรงมีบทบาทสำคัญในการ
เผยแผ่พระพุทธศาสนา แสดงพระธรรมเทศนาแก่ประชาชนทั้งในส่วนกลาง
และหัวเมืองต่าง ๆ โนมน้าวจิตใจของประชาชนในท้องถิ่นต่าง ๆ ให้คล้อย
ตามแนวพระราชดำริทางค่านพระพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎ-

¹ฟรานซิส บี. แซร์ (พระยากัลยาณไมตรี), หนังสือแปลชุด
เสรีภาพ เล่มที่ 49 แปลจาก Glad Adventure โดย อายะดา กิรินกุล
และคนอื่น ๆ (พระนคร : ก้าวหน้า, 2514), หน้า 97-98.

²ชัยอนันต์ สมุทวณิช, การเมือง-การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไทย
(กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์บรรพกิจ, 2523), หน้า 80-81.

³พระราชดำรัสตอบเนื่องในงานพระราชพิธีฉัตรมงคลของโรงเรียน
มหาดเล็กหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์ วันที่ 13 พฤศจิกายน 2457 อ้างใน
พิมาน แจ่มจรัส (รวบรวม), ราชวลี (พระนคร : สำนักพิมพ์ผ่านฟ้าวิทยา,
2509), หน้า 739.

เกล้าเจ้าอยู่หัว ยอมรับในความชอบธรรม และสถานภาพความเป็นพระมหากษัตริย์ผู้ทรงยึดมั่นในพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งเคารพเชื่อฟังปฏิบัติตามพระบรมราชโองการของพระองค์ ทั้งนี้เพราะพิจารณาจากโครงสร้างของสังคมไทยแล้ว จะออกมาในรูปที่พระมหากษัตริย์จะอยู่บนยอดของสังคมรูปปิรามิด เป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์ และคณะสงฆ์ในฐานะผู้นำทางค่านิยมจิตใจของประชาชนได้ช่วยส่งเสริมความชอบธรรมในการดำเนินการปกครองประเทศของพระมหากษัตริย์ และช่วยเป็นสื่อถ่ายทอดความชอบธรรมไปสู่ประชาชน ซึ่งจัดเป็นฐานของปิรามิดสังคม¹

สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ทรงกล่าวยืนยันถึงความยึดมั่นและเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาของประชาชน โดยมีพระสงฆ์เป็นกำลังสำคัญใฝ่อบรมสั่งสอนธรรมปฏิบัติและวิชาความรู้ต่าง ๆ ให้แก่พุทธศาสนิกชนไว้ว่า

...ประชาชนในสยามราชอาณาจักรนี้ ย่อมเป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนา โดยมาก พุทธศาสนิกชนในพระราชอาณาจักร ย่อมใฝ่ศรัทธาฟังพระธรรม ซึ่งสมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า บัญญัติตรัสสอนไว้ เป็นวิถีทางสัมมาปฏิบัติจากพระภิกษุสงฆ์ ซึ่งมีอยู่ในสังฆารามทั่วพระราชอาณาจักร และไต่ปากบุตรหลานเป็นศิษย์เพื่อให้รำเรียนพระบรมพุทธโองการ และวิชาซึ่งจะใหม่้งเกิดประโยชน์ กล่าวคือ วิชาหนังสือเป็นต้น ในสำนักพระภิกษุสงฆ์เป็นประเพณีมีสืบมาแต่โบราณกาลจนบัดนี้ นับว่าพระภิกษุสงฆ์ทั้งหลายได้กระทำประโยชน์แก่พระพุทธรจักรและพระราชอาณาจักรทั้งสองฝ่ายเป็นอันมาก...²

¹เคลาส เวงค์ และ เคลาส โรสเซ็น แมร์ก (รวบรวม), เยอรมันมองไทย (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เคล็คไทย, 2520), หน้า 154.

²สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, พระราชประวัติ-ตรัสเล่า (พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2507), หน้า 236.

โดยทั่วไปนั้นประชาชนได้รับการอบรมสั่งสอนทางพระพุทธศาสนา จากพระภิกษุสงฆ์ให้เป็นคนดี มีศีลธรรม อยู่ในกฎระเบียบของบ้านเมือง หลักธรรมในพระพุทธศาสนาได้มีอิทธิพลทำให้ประชาชนยอมรับในอำนาจของ พระมหากษัตริย์ และมีความอ่อนน้อมถ่อมตน เป็นผู้รักสงบ พอใจในฐานสภาพ ความเป็นอยู่ของตนในสังคม เป็นผลทำให้ประชาชนไม่มีปฏิกริยาต่อต้านรัฐบาล โดยเฉพาะพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงใช้แนวพระราชดำริ ทางด้านพระพุทธศาสนาอบรมสั่งสอนประชาชนให้อยู่ในระบบระเบียบของสังคม และสนับสนุนการดำเนินการปกครองประเทศของพระองค์ในเรื่องของความ ถูกต้องและความชอบธรรม ยอมรับในสถานภาพความเป็นพระมหากษัตริย์ใน ระบอบราชาธิปไตย ตลอดระยะเวลา 15 ปีของการครองราชย์

กล่าวโดยสรุป จะเห็นได้ว่าพฤติกรรมตอบสนองของพระสงฆ์ หนังสือพิมพ์ และประชาชนต่อแนวพระราชดำริทางด้านพระพุทธศาสนาของ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่มีต่อการดำเนินการปกครองประเทศ นั้น เป็นไปในลักษณะที่ให้การสนับสนุนเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่าสอดคล้องกับความเชื่อและพฤติกรรมของคนในสังคมไทยขณะนั้นด้วย

บทสรุป

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงได้รับการปลูกฝัง
แนวพระราชดำริทางพระพุทธศาสนา เริ่มตั้งแต่อนุที่จะดำรงตำแหน่งสมเด็จ-
พระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมารแล้ว คือทรงได้เข้ารับพิธีแสดงตนเป็น
พุทธมามกะก่อนที่จะเสด็จไปศึกษา ณ ประเทศอังกฤษ และเมื่อทรงสำเร็จการ
ศึกษาจากประเทศอังกฤษแล้วได้ทรงผนวช ศึกษาพระธรรมวินัย ภาษาบาลีและ
ภาษาสันสกฤต แม้เมื่อได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช
พระองค์ก็ทรงเห็นคุณค่าและความสำคัญของพระพุทธศาสนา ดังจะเห็นได้ว่ามัก
ทรงเป็นผู้นำสวดมนต์ในคราวเสด็จนมัสการปูชนียสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา
หลายแห่ง อาทิเช่นพระปฐมเจดีย์ เป็นต้น และในเทศกาลสำคัญทางพุทธ-
ศาสนา ทรงเป็นประธานในการนำสวดมนต์บูชาพระรัตนตรัย ทรงรักษาศีลในวัน
ธรรมสวนะ

เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นครองราชสมบัติ
พระองค์ได้ทรงตระหนักถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนาโดยทรงมีพระราชดำริ
ในการนำพระพุทธศาสนามาใช้เป็นกุศโลบายในการดำเนินการปกครองประเทศ
ก่อให้เกิดการยอมรับในอำนาจและความชอบธรรม ได้ทรงแสดงพระบรมราโชวาทแก่
บุคคลต่างๆ ด้วยพระองค์เอง ทรงพระราชนิพนธ์หนังสือที่เกี่ยวกับธรรมะออกมาใน
รูปปาฐกถา เทศนา บทความ บทพระราชนิพนธ์ เป็นจำนวนมากเพื่อเป็นการเผย-
แผ่พระพุทธศาสนา และสั่งสอนประชาชนให้ยึดมั่นอยู่ในคุณธรรม ประพฤติตนอยู่ใน
ระเบียบของสังคมตามหลักคำสั่งสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทั้งนี้สืบเนื่อง
มาจากสภาพเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ในรัชสมัยของพระองค์ที่ได้เกิดปัญหาต่างๆขึ้น
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชประสงค์ที่จะใช้พระพุท-
ธานาช่วยสร้างเสถียรภาพและความชอบธรรมให้กับสถาบันพระมหากษัตริย์
และการปกครองระบอบราชาธิปไตย หลักทศพิธราชธรรมของพระมหากษัตริย์ตาม
หลักพระพุทธศาสนาได้ช่วยสร้างความเป็นธรรมราชาแก่พระบาทสมเด็จพระ-

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นผลให้เกิดความเคารพศรัทธายอมรับในหมู่ประชาชน และมีความมั่นใจว่าตนมีผู้ปกครองผู้มีคุณธรรม ในขณะที่เดียวกันได้ทรงใช้หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักปฏิบัติที่กำหนดหน้าที่สำหรับประชาชนในแต่ละระดับให้เกิดสำนึกมีความจงรักภักดี เทิดทูนพระองค์ในฐานะที่ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ผู้เปี่ยมไปด้วยคุณธรรม นอกจากนั้นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงนำแนวพระราชดำริทางค่านพระพุทธศาสนามาใช้ต่อต้านความคิดทางการเมืองระบบอื่นนอกจากระบอบราชาธิปไตย เช่นทรงประณามพวกที่คิดเปลี่ยนแปลงการปกครองเปรียบเสมือนกระทำอนันตริยกรรม เป็นยาพิษหนัก ก่อให้เกิดความแตกแยกในหมู่ประชาชน และทรงใช้แนวพระราชดำริทางพระพุทธศาสนาช่วยสนับสนุนพระบรมราโชบายในการตั้งกองเสือป่า การเป็นทหาร การเข้าร่วมในสงครามโลกครั้งที่ 1 และการเรียไร้อ้อเรือรบอีกด้วย

แนวพระราชดำริทางค่านพระพุทธศาสนาที่ทรงนำมาใช้ในการดำเนินการปกครองประเทศเหล่านี้ได้รับการสนับสนุนจากพระสงฆ์ หนังสือพิมพ์ และประชาชนเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้มีอิทธิพลต่อจิตใจของพุทธศาสนิกชนชาวไทยมาช้านานแล้ว สิ่งที่พระสงฆ์อบรมสั่งสอนย่อมมีผลต่อการศรัทธาและความเชื่อถือของประชาชนต่อพระมหากษัตริย์

ดังนั้นพระสงฆ์จึงมีบทบาทสำคัญในการสั่งสอนประชาชนในแนวทางที่สอดคล้องกับแนวพระราชดำริทางค่านพระพุทธศาสนาที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงนำมาเป็นกุศโลบายในการดำเนินการปกครองประเทศให้เกิดความสงบเรียบร้อย สำหรับพระสงฆ์ที่ปรากฏบทบาทสำคัญในการสนับสนุนแนวพระราชดำริทางค่านพระพุทธศาสนาตั้งกล่าวนี้คือสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ผู้ทรงเป็นหัวหน้าฝ่ายคณะสงฆ์ ได้ทรงเป็นกำลังสำคัญในการถ่ายทอดแนวความคิดทางค่านพระพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวไปสู่ประชาชน เพราะได้ทรงมีหน้าที่จัดการศึกษาอบรมประชาชนในส่วนภูมิภาคอยู่แล้ว จึงทำให้ทรงมีโอกาสมพบปะและเทศนาสั่งสอนประชาชนทั่วไป

สำหรับหนังสือพิมพ์นั้น ไม่ปรากฏว่าได้มีหนังสือพิมพ์ฉบับใดคัดค้าน
แนวพระราชดำริทางค่านพระพุทธรศาสนาแต่อย่างใด อาจจะเนื่องมาจากว่า
การที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงอ้างหลักธรรมคำสั่งสอน
ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว พระพุทธรพจน์ยอมเป็นสัจจธรรม ไม่ควรที่
พุทธศาสนิกชนผู้ใดจะกล่าวคัดค้านไม่เห็นด้วย

ในหมู่ประชาชนนับว่าแนวพระราชดำริทางค่านพระพุทธรศาสนาของ
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงนำมาใช้ในการดำเนินการ
ปกครองประเทศนั้นสอดคล้องกับแนวความคิดของคนไทยที่เป็นพุทธศาสนิกชนที่
ยอมรับและศรัทธา ปฏิบัติตามหลักคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก่อ
ให้เกิดผลการยอมรับในฐานะขององค์พระมหากษัตริย์ผู้ทรงคุณธรรม และใน
แนวพระราชดำริพระบรมราโชบายและพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระ
มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในการดำเนินการปกครองประเทศ

ในทัศนะของผู้วิจัยเห็นว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงนำพระราชดำริทางค่านพระพุทธรศาสนามาใช้ได้เหมาะสมกับสภาพการณ์
ในรัชสมัยของพระองค์ ทั้งนี้เพื่อขำรงไว้ซึ่งความมั่นคงของระบอบราชาธิปไตย
และเพื่อเสถียรภาพของพระองค์ ในขณะที่ได้เกิดปัญหาขึ้นทั้งทางค่านเศรษฐกิจ
สังคม และการเมือง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพยายาม
ใช้พระพุทธรศาสนาเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติของประชาชนเพื่อให้เกิด
ความสงบเรียบร้อยขึ้นในรัชสมัยของพระองค์เท่าที่จะเป็นไปได้ อาจจะกล่าว
ได้ว่าแม้พระพุทธรศาสนาไม่ได้เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่มีอิทธิพลทำให้สังคมดำรงอยู่
ได้อย่างสงบเรียบร้อย แต่พระพุทธรศาสนาก็ได้เป็นส่วนหนึ่งที่พระบาทสมเด็จพระ
มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงนำมาใช้เพื่อสนับสนุนการดำเนินการปกครอง
ประเทศในรัชสมัยของพระองค์